

(DER JUDE)

צייטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט יעדע וואך.

פערלאג: חברה „אחיאסף".

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
עסטרייך-אונגארן —.12 קראנען.
האלביאהריג —.6 „
פירטעליאהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט
20 העללער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ יאהרליך —.5 רוביל.
האלב יאהרליך —.3 רוביל;
פירטעל יאהרליך 1.50 רו"כ.
מען קען אויך אויסצאהלען אין
3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „

איינצעלנע נומערן 15 קאפ. —
30 העלער.

קראקויא, ניסן תרס"א. נומר 13. Krakau. 28 März 1901.

ה. תרס"א ← וואכען־קאלענדער (לוח) ← 1901

די טעג פון חודש	די טעג פון וואך	ניסן מערץ־מארזעץ		נייער ס. מערץ	אלט. ס. מארט.
י"א	זונטאג			31	18
י"ב	מאנטאג		אפריל *)	*1)	19
י"ג	דינסטאג	בדיקת חמץ		2	20
י"ד	מיטוואך	ערב פסח. ערוב תב'		3	21
ט"ו	דאנערש.	א' דפסח		4	22
ט"ז	פרייטאג	ב' דפסח ספירה		5	23
י"ז	שבת	שבת חול המועד.		6	24

קורצע פערצייכנונגען פון דער יודישער געשיכטע.

טאג	יאהר	
י"א	ה.תט"ו	פערברענט עקה"ש ר' אברהם נוניס ברנאל אין קורדובה.
י'	התקצ"ט	געשטארבען הג' ר' שלמה זלמן ליפשיץ ווארשא'ר רב.
י"ב	ג. תי"נ	איז עזרא מיט די יודען געצויגען קיין ירושלים.
י"ג	ה. של"ה	געשטארבען הר' יוסף קארו מחבר פון „שלחן ערוך".
י"ד	ד תתצ"ה	געבורטסטאג פון רמבים.
ט"ו	ב. תמ"ח	יציאת מצרים.
„	ה.ת"ס	געבורטסטאג פון הגאון ר' אליהו מווילנא.
ט"ו	התקס"ח	געשטארבען הגאון והמקובל ר' קלונימוס אין שטאאוס.
י"נ	התקצ"ט	פאגראמען אין דארף אבא-סבא (קאווקאז). פיעל יודען גע-הרג'עט און 150 פערקויפט פאר סקלאווען.

אינהאלט.

צו אבאנירען:

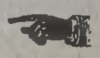
אין קראקא:
Administration „DER JUDE", Krakau, Gertrudy 19.

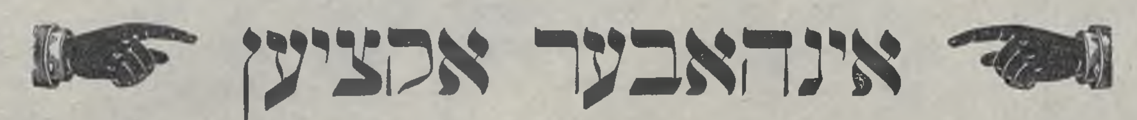
אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf", Warschau, Postkiste Nr 25, mündlich: Twarda 6, Thür 4.

אין וויען:
E. Torczyner, Wien II. Krumbaumg. I.

אין לאדז, ביי אונזערעם פערטרעטער:
S. Hochberg, Lodz, Cegielnianastr. 36.

דער יוד' איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאסט אונטער דער נומער.
1920 a Nachtrag VII.

צו דיזער נומער איז בייגעלעגט דאס צווייטע בילד: „ירמיהו הנביא אויף די חרבות פון ירושלים".

(ПРЕДЪЯВИТЕЛЬСКІЯ АКЦІИ)

פון דער יודישער קאלאניאל־באנק אין לאנדאן

קען מען בעקומען אין רוסלאנד גלייך נאך דעם איינצאהלען דאס געלד

ביי :

* אלישוב, מ. מ. גראָדנאָ.
אוריזאָהן, געברידער מאָסקוי.
אוסישקין, מ. יעקאטערינאָסלאוו.
* ברבש, שמואל אָדעסאָ.
* בכרך, געברידער ווארשא, קאָצעבו 10.
בן־יעקב ווילנא.
גאָלדבערג, י. ל. ווילנא.
* האראדישץ, א. ברעסט־ליטאָווסק.
* האראדישץ, א. ביאַליסטאָק.
* וואלף, איסר ב. קאָוונאָ.
יאסינאָווסקי, י., אדוואָקאט ווארשא. נאָוואָליפקי 19.

„כרמל", געזעלשאפט ווארשא, נאלעווקי 21.
* לוריא, ג. & ש. האמעל.
מאַנדעלשטאַם, מ. ד"ר קיוב, אלעקסאנדראָווסקי שטר.
* מינסקער קאמערץ־באַנק, מינסק.
* סערלים און גינצבורג, ביאַליסטאָק.
פעלדשטיין, מ. ווארשא, גראַניצנא 10.
* פינסקער געזעלשאפט געגענזייטיגעס קרעדיט, פינסק.
* קאָוונער געזעלשאפט געגענזייטיגעס קרעדיט, קאָוונאָ.
קאטצענעלזאָהן, ג. ד"ר, ליבוי.
* ראפפאָרט, מ. מ., מינסק.
* שאליט, ל., ריגא.

דער פרייז איז פאר יעדען סערטיפיקאט :

	5.	4.	3.	2.	1.	פונט שטערלינג
נאמינאל פרייז	47.50	38.—	28.50	19.—	9.50	רו"כ
רוסישער גערבאווער סבאר	—.15	—.15	—.15	—.15	—.15	
ענגלישער " "	—.72	—.72	—.72	.72	—.72	
ס"ה	48.37	38.87	29.37	19.87	10.37	רו"כ

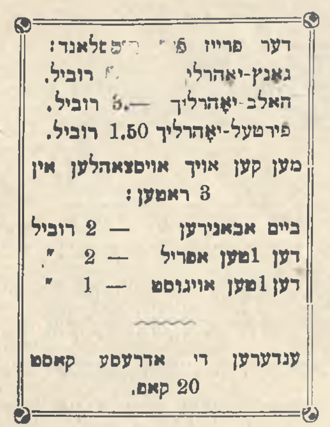
די אקציען ווערען גלייך ארויסגעשיקט נאך ערהאלט פון דאס געלד פאראוס. מען קען אויך ארייגשיקען 20% האנדגעלד און דען רעסט צוצאהלען דורך א נאכנאהמע.

ביי די אבאנענטע פירמען קען מען אויך בעשטעלען נאמענס־אקציען פון דער יודישער קאלאניאל־באנק (Именныя акціи) און איז דיעזען פאל מוז מען ארייגשיקען דאס גאנצע געלד פאראוס (אויסער דעם ענגלישען גערבאווי סבאר פון 72 קאפ. פון וועלכע די נאמענס־אקציען זענען אין ענגלאנד בעפרייט).

די אבאנענטע פירמען, וועלכע זענען בעצייכענט מיט א * נעהמען אן אויך פערשיעדענע געלדער אויף די רעכנונג פון דער יודישער קאלאניאל־באנק.

פעראייניגטעס ביורא
דער רוסישען פערטרויענסמאנשאפט
דער יודישען **קאלאניאל־באנק**
מ. פעלדשטיין, גראניצנא 10, ווארשא.

III. Jahrgang. **DER JUDE.** Nr. 13

ציישריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט יעדע וואך.

פערלאג: חברת „אחיאסף".

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטדרייך-אונגארן —.12 קראנען.
האלביאהריג —.6 „
פירטעליאהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא, ענגלאנד —.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדע קליינע שורה פעטיט 20 העלער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

Erscheint Donnerstag.

Krakau, 28. März 1901. נומר 13. קראקויא, ניסן תרס"א.

צו אונזערע געעהרטע אבאנענטען!

מיר געפינען פיר נייטהיג צו דערמאנען די יעהרליכע אבאנענטען, וועלכע האבען נור איינגעצאהלט די ערשטע ראטע 2 רו"כ, אז מיט דיעזער נומער נו' 13 ענדיגט זיך זייער אבאנעמענט און מיר בעטען זיי גלייך צושיקען

די צווייטע ראטע — 2 רו"כ

אויך דיא וועלכע האבען אונז איינגעצאהלט 2,50 אדער 3 רו"כ — מוזען צושיקען די איבריגע צו דער צווייטער ראטע, דאס הייסט: 1,50 רו"כ אדער 2 רו"כ, ווייל זיי זענען ביי אונז פערשריעבען אלס יעדרליכע אבאנענטען וועלכע האבען נור איינגעצאהלט די ערשטע ראטע, און פון זייער צושיקען דאס איבריגע געלד העננט אב דאס ווייטערע שיקען פון בלאט.

מיר זענען דערביי אויך מודיע אז נייע אבאנענטען ווי אויך אלטע, יעהרליכע, וועלכע וועלען יעצט ארייגשיקען די צווייטע ראטע און זיי האבען ביי דער ערשטע ראטע די וועלטגעשיכטע ניט אבאנירט — האבען דאס רעכט אריינצושיקען נור 1 רו"כ (פיר פארטא בעזאנדער 50 ק"פ) אויף צו בעקומען אים לויפע פון יאהר 1901 (יעדע 3 חדשים א באנד)

4 בענדער וועלטגעשיכטע

אויסער דעם בעקומען אויך אונזערע אבאנענטען אין דיעזען יאהר, ווי מיר האבען שוין צו ניי־יאהר מודיע געווען, אומזיסט 12 בילדער פון יודישען לעבען אמאל און איצט פיר יעדען חדש א בילד און מיר בעמיהען זיך די בילדער ווי שענער ארויסצוגעבען אום אונזערע לעזער איין אמת־שענעם אלבום צוצושטעלען.

איבערהויפט גיט זיך יעצט אונזער אדמיניסטראציע די גרעסטע מיה אין דער עקספעדיציע פון בלאט די בעסטע ארדנונג איינצופיהרען און אלץ

וואס ווענדט זיך אן אונז טהוען מיר יעצט, אום אונזערע אבאנענטען צופרידען צו שטעלען.

נאר פעהלט נאך אונזערע געעהרטע אבאנענטען זעלבסט זאלען זיך געפעלינגסט אויך בעמיהען די ארדנונג צו האלטען און דארורך בעטען מיר פון זיי זעהר:

1) יעדער זאל אזוי גוט זיין אויסשרייבען דעם „יוד" צייטליך און ניט די לעצטע מינוט, וואס דאדורך קומט אויס אז עס לויפען אן הונדערטע בריעף א טאג אונד עס ווערט גאנץ אונמעגליך יעדען דאס בלאט צו בעזארגען צור צייט.

2) נייע אבאנענטען זאלען שרייבען זייערע אדרעסען גאנץ קלאר, דייטליך, ניכט פערצוגט.

3) און אלטע אבאנענטען זאלען, אויסער דער אדרעססע אויך שרייבען דורכאויס דעם נו' פון זייער פריהערדיגע אדרעסע, דאס הייסט: דעם נו' וועלכער געפינט זיך געדרוקט אויף זייער באנדעראלל אונטער וועלכע זיי בעקומען פון אונז די ציישונג.—

„דער יוד"

וועט זיך אויך ווייטער פערנעמען מיט אלע פראגען און ענינים וועלכע קענען נוטצען ברענגען דעם יודישען פאלק אין זיין טעגליכען לעבען, די אבטהיילונגען פון „יוד" ווערען אלע מאל פערגרעסערט און פערבעסערט. אין איהם געפינט מען:

1) לייטארטיקלען, 2) פובליציסטיק, 3 פאליטישע איבערזיכט, 4) די יודישע וועלט, 5) אלגעמיינע וועלט־נייעס, 6) צייטונגסשטיממען, 7) יודישע שטעדט און שטעדטליך, 8) מען שרייבט אונז, 9) צייטונגען פון דער וואך, 10 בעלעטריסטיקא (ראמאנען ערצעהלונגען און בילדער), 11) שירים, 12) היסטארישע ארטיקלען, 13) ארץ ישראל, 14 ביאגראפיעס (לעבענסבעשרייבונגען, 15) פאפולער וויסענשאפטליכע ארטיקלען, 16) קריטיק (בעטראכטונגען איבער ביכער), 17) פעליטאנען, א.ז.וו.

אין „יוד" בעטייליגען זיך די בעסטע יודישע שרייבער. ביזהער זענען געווען אין דעם „יוד" ארטיקלען פון דיעזע שרייבער

אבראמאוויטש ש. י., (מענדעלי מוכר־ספרים), אמת, ביאליק ח. נ., בעל מחשבות, בערנפעלד ש. דר., בן־עמי, בריינין ר., דינעזאהן י., הורוויץ ח. ד., האדרעי אבגד, וויסענבערג י. י., ווירטה מ. זינגער א., יפה ל., לוריא יוסף דר., לילענבלום מ. ל., לעווינסקי, א. ל., לעווין ש. דר., מאנדעלשטאם מ. פראפ', ספעקטאר מ., פינסקי ד., פרוג ש., פריעדבערג א. ש., פרישמאן דוד, פרץ י. ל., ציטראן ש. ל., קלויזנער יוסף, ראבינצקי י. ח., ראזענפעלד מאררים, ראבינאוויטש ש., ראבינאוויטש א. ז., רייזין א. שאך פאביוס, שולמאן א., שלום עליכם און נאך פיעל אנדערע.

מיר קענען פערזיכערען אונזערע לעזער, אז מיר וועלען אויך ווייטער געבען אין דעם „יוד" אריגענעלע ארבייטען פון אונזערע בעסטע און בעליעבטעסטע שרייבער.

אבאנאמענט פרייז פון דעם „יוד"

יעהרליך — 5 רובעל, האלביעהרליך — 3 רובעל, פירטעליעהרליך — 1 רובעל 50 קאפ', פאר 1 מאנאט 60 קאפ'. יעהרליכע אבאנענטען קענען אויך אויסצאהלען די 5 רובעל אין 3 ראטען: ביים אבאנירען: 2 רוב', דעם 1־טען אפריל: 2 רוב' און דעם 1־טען אויגוסט די לעצטע ראטע — 1 רובעל.

עס ווערט אויך אנגענומען אבאנעמענט פון 1 אפריל ביז ענדע יאהר צום פרייז פון 4 רו"כ.

די אדרעססע: Товарищество „АХІАСАФЪ" Варшава почтовой ящикъ № 25. פערזענליך טווארדא 6.

Verlag „ACHIASAF", Warschau.

איין איינגעשלאפענער קאמיטעט.

ניט לאנג האבען זיך ערפילט צוואנציג יאהר, זינט עס איז געמאכט געווארען אין פעטערבורג א קאמיטעט צו גרינדען א חברה מיט דעם צוועק צו אונטערשטיצען בעלי מלאכות און ערד־ארבייטער צווישען די יודען אין רוסלאנד.

האטש אין פעטערבורג האט מען ניט פיינט צו פייערן אלערליי יובילייען מיט פיינע סעודות און שענע דרשות, אבער ביי דעם יובילייא פון דעם אנגערופענעם קאמיטעט האט מען גאר ניט געהערט פון אזעלכע זאכען. אפילו די פעטערבורגער יודישע צייטונגען האבען ניט דערמאנט וועגען דעם יובילייא. נאר דער קאמיטעט, וואס האט שוין פון א צייט יאהרען געשוויגען, האט צום יובילייא ארויסגעגעבען א בוך איבער זיין ארבייט, וואס ער האט אויפגעטהון אין די צוואנציג יאהר פון זיין לעבען. נאר אויך דאס דאזיגע יום טוב׳דיגע בוך איז אהן איבריגע דבורים, עס ענטהאלט אין זיך נור לאנגע שורות מיט אלערליי ציפערן.

אזא אומעטינער און שטילער יובילייא אין פעטערבורג האט עטוואס צו בעדייטען און לאמיר טאקע א קלער טהון, וואס קען דאס זיין. אבער אז מען האט צו טהון מיט אזא קאמיטעט אהן דבורים, האב איך נאר מורא, אז האטש דער קאמיטעט עקזיסטירט שוין צוואנציג יאהר, דאך וייס אונזער לעזער גאר ניט וועגען זיין געשיכטע און וועגען זיינע ציעלען. דער געדאנק צו גרינדען א געזעלשאפט צו אונטערשטיצען יודישע בעלי מלאכות און ערדארבייטער אין רוסלאנד איז אויפגעשטאנען צווישען די פעטערבורגער יודען אין די לעצטע יאהרען פון אלעקסאנדער דעם צווייטענס רעגירונג. די פעטערבורגער אינטעליגענץ האט געוואלט דורך די גרינדונג פון א בעזונדערע חברה פערברייטען אין די יודישע מאסען ניצליכע ארבייט אנשטאט ווינדעסקים. די רעגירונג האט זעהר פריינדליך אויפגענומען דעם פלאן פון אזא חברה, און דעם 22 מערץ 1880 איז ארויס די אלערהעכסטע ערלויבניש צו גרינדען דערווייל א קאמיטעט. נאך די תקנות פון דעם קאמיטעט האט ער געדארפט אויסארבייטען א פראיעקט פון א געזעלשאפט און פארשטעלען איהם דער רעגירונג, דערווייל האט דער קאמיטעט געקענט זיך נעמען צו קלויבען נדבות פאר די צוקינפטיגע געזעלשאפט, אויסגעבען די צינזען און איינלאדען וואס מעהר חברים און מיטארבייטער. דער קאמיטעט האט בעקומען א ערלויבניש אויסצוגעבען דאס געלד אויף אונטערשטיצונג פון בעלי מלאכות און ערדארבייטער און אויך אויף שולען פאר האנדווערק און לאנדווירטשאפט.

דער רעיון צו גרינדען א געזעלשאפט מיט דעם צוועק צו אונטערשטיצען האנדווערקער און ערדארבייטער האט געפונען דעם גרעסטען אבקלאנג אין דער פראווינץ. די פראווינץ האט געגלויבט, דאס די פעטערבורגער גבירים און געבילדעטע, וואס האבען געגרינדעט דעם קאמיטעט, וועלען זיך טאקע נעמען, אום צו העלפען זייערע ברידער אין דער „טשערטא״, דאס די נייע געזעלשאפט וועט מיט וואס מעגליך אונטערשטיצען די מענשען, וואס ארבייטען אין דער פראווינץ פאר זייער פאלק און וועט זיי ווייזען דעם ריכטיגען וועג. די פראווינץ האט געגלויבט, אז דער קאמיטעט וויל טאקע גרינדען אזא געזעלשאפט און די געזעלשאפט וועט זיין א לעבעדיגע אינטסטיטוציאן, וואס וועט זיך אברופען אויף די בעדערפענישען פון פאלק. דער קאמיטעט האט געפונען א סך מענשען, וואס האבען זיך גענומען צו קלויבען נדבות פאר די חברה. אין א קורצע צייט פון 1880 — 1881 יאהר האט מען צוזאמענגעקליבען פאר די געזעלשאפט מעהר ווי צוויי מאל הונדערט טויזענד רובעל פון 12½ טויזענד מענשען אין 407 שטעדט. יא די פראווינץ האט ניט געזשאלעוועט דאן קיין געלד און היינט... היינט האבען מיר דעם צוואנציגסטען יובילייא פון דעם קאמיטעט, און די געזעלשאפט, אויף וועלכע טויזענדער מענשען האבען געגעבען זייערע געלד, איז נאך אלץ ניטא און עס ווייזט אויס,

פעלעטאן.

געפונענע בריעפליך פון דער אדעסער אסיפה.

רבי רעדאקטאר.

מצאתי מציאה — איך האב געפונען א מציאה; ניט א גילדענע ציג אדער א אנדערע זאך, וואס מען קען דאס אויסבייטען אויף קליינגעלד, נאר דאך א מציאה איז דאס, און איך וויל דאס ביי זיך ניט האלטען. נעהמט, זייט מוחל, דאס ביי מיר צו, און האלט איהר זיך מיט דעם. ביי אייך, רבי רעדאקטאר, איז דאך סיי ווי סיי פארהאנען כל־טוב, — נו לאז ביי אייך מיין מציאה זיך אויך וואלגערען, און איהר וועט מסתמא מ׳ט איהר טהון ווי עס געהערט צו זיין, ככתוב.

נאר מען דארף אייך דערצעהלען כסדר ווי די מעשה איז געוועזן.— מסתמא ווייסט איהר דאך אז איך בין געוועזן אויף דער גרויסער אסיפה אין אדעס; איהר האט דאך מסתמא געלייענט אין צייטונג מיין נאמען, ווארום איך האב טאקע שטארק געבעטען די אדעסער יונגעלייט, מען זאל מיך למעה׳ש פערשרייבען אין צעטעל. ניט דורכלאזען חס ושלום מיין נאמען. הכלל, ווייסט איהר דאך אז איך בין געוועזן אין אדעס. און דאס פערשטעהט איהר דאך אויך, אז אזא מין יוד ווי איך האט פיינט לייגען הוצאות אויף האפענעש און לאפענעש. איך בין א יוד, וואס קאטארי צייט האב איך ברוך־השם, און בין געקומען אויף די אסיפה א פינף טאג איידער זי האט זיך אנגעהויבען, און אוועק בין איך פון אדעס שענע עטליכע טעג נאך דער אסיפה. בטבע, האב איך פיינט צו איילען. דעם אמת וועל איך אייך זאגען, אז סטאנציע האט מיך ניט געקאסט; עפים האב איך אבגעזוכט א קרוב, א גואל עפים גלייך ווי פון איין שטאדט מיט מיר, און ער האט זיך שוין מיט מיר געהאלטען די גאנצע צייט. קורץ, איך בין געוועזן דארטען אי שבת תרומה אי פרשת זכור.

נאר שבת־צונאכט האב איך זיך אין א גוטער שעה אבגעזעגנט מיט מיינע בעלי בתים, און איך בין געקומען אויפ׳ן וואנזאל. דארטען איז געוועזן א שען ביסיל דעלעגאטען, וועלכע האבען א פנים אויך געהאט מיין שכל און זענען אויך געבליבען איבער שבת, האבען נאך א פאר אסיפות.— איך האב געמיינט אז די אלע דעלעגאטען בעגלייטען מיך, און ווי האבען אפשר געמיינט אז איך בין געקומען לכבוד ויי; נאר ביי דעם קירזשנער אויפ׳ן פלעקיל האבען זיך געטראפען אלע היטלען, און אין וואגאן האבען מיר געזעהען אז כלנו מסבים, דאס הייסט אז מיר אלע פאהרען און וואו צו שלאפען וועט איה״ש קיינעם ניט זיין.

ארויסשרייבען אייך וואס עס האט זיך אבגעטהון אין וואגאן איז ניט מיין עסק. איהר האט געקענט שיקען א שליח מיוחד, וואלט ער אייך אלעס בעשריבען און דערצעהלט; איך בין ניט אייער טאטינס משרת און פאר הוצאות וועט איהר מיר דאך מן הסתם ניט אומקעהרען. איך קען נור אייך זאגען, אז אין וואגאן איז געוועזן א אמתע אסיפה מיט אלע קולות, נאר קיין גלעקיל איז ניט געוועזן, אלע האבען גערעדט מיט אמאל, מיט היטץ ווי עס דארף צו זיין; און איך, יאק טאי דורין, האב זיך געמאכט בעקוועם, אויסגעצוינען זיך אויף א באנק און האב געחאפט א דרעמיל, קטן אויף א גאנצע נאכט.

אין ראזדעלניע, בירזולא, שזמערינקע איז געווארען שיטערער; ביסליכווייז־ביסליכווייז האט זיך דער עולם ארויסגעשלעפט פון וואגאן, געזארגט האב איך נאך זיי ניט: ווייניגער עולם — מעהר שמחה. אין

אַז עס וועט אויך גאָר ניט זיין. דען דאָס יוליביי בוך שווייגט וועגען דעם אין גאַנצען. עס ווייזט אויס, אַז די מנהיגים פון קאָמיטעט געפינען אַז די געזעלשאַפט דאַרף מען גאָר ניט. עס קען זיין אַז טאַקע דעריבער איז דער יובילײ געוועזען אַזאַ שטילער. עס פּאַסט עפּיס ניט צו פייערען אַ יובילײ פון אַ קאָמיטעט, וואָס האָט שוין געדאַרפט לאַנג אויפהערען צו עקזיסטירען.

ווי עס איז איז עס, אַז דער קאָמיטעט עקזיסטירט שוין אַזוי לאַנג, דאַרף מען זעהן וואָס ער האָט אויפגעטהון. אין דער גאַנצער צייט האָט דער קאָמיטעט אויסגעגעבען 470 טויזענד רובל, דאָס מאַכט אויס אין דורכשניט אין אַ יאָהר $23\frac{1}{2}$ טויזענד. אַז מען דערמאַנט זיך אַז מיט אַזאַ ביסיל געלד, דאַרף מען העלפען צעהנדליגע טויזענדער פון אונזערע ברידער. קען מען זעהן אַז פיעל קען מען דאָ ניט אויפטהון. די 470 טויזענד רובל זענען אַוועקגעגאַנגען אויף די דאָזיגע זאַכען: אויף פּראָפעסיאָנעלע בילדונג און האַנדווערק 139 טויזענד רובל, פאַר ערדאַרבייט 20 טויזענד, פאַר די אונטערשטיצונג פון האַנדווערקער 172 טויזענד,. צו אונטערשטיצונג פון ערדאַרבייטער 104 טויזענד, אויף די הנהגה פון דער חברה 35 טויזענד. אַבער אין גאַנצען בוך קען מען ניט געפינען קיין איינציג וואָרט, ווי האָט מען אויסגעגעבען דאָס געלד, וואָס פאַר אַ אָרדענונגען האָט מען זיך געהאַלטען, ווי שטעהען די בעלי־מלאכות און די ערדאַרבייטער, וואָס דער קאָמיטעט האָט זיי געגעבען אונטערשטיצונג א. ז. וו. מיר מיינען אַז דער קאָמיטעט ווייס עס אַליין ניט, און אַז מען ווייס ניט וואָס מען טהוט, קען אַ גרויסע פּעולה ניט אַרויסקומען, אפילו ווען דער קאָמיטעט וואָלט געהאַט מעהר געלד ווי ער האָט איצט. אַצונד וועלען מיר זעהן, ווי דער קאָמיטעט זאַמעלט מיטגליעדער, ווי ער קלויבט געלד פאַר די קינפטיגע געזעלשאַפט. אין דעם ערשטען יאָהר האָט ער געהאַט 214,000 רובל איינמאָליגע נדבות— אַ גאַנץ שענע סומע!—און 14,000 רובל יעהרליכע. אין דעם לעצטען יאָהר האָט ער געהאַט 33 רובל איינמאַליגע און 3954 רובל יעהרליכע נדבות, און דאָס טראָגט אַריין פון דער לעצטער סומע מעהר ווי אַ העלפט איין פעטערבורגער גביר. די דאָזיגע ציפערן רעדען פאַר זיך אַליין און דאַרפען קיין פירוש ניט. מיר זעהען אַז דער קאָמיטעט, וואָס האָט געקענט צוזאַמען קלויבען אַזאַ מאַסע געלד, האָט איצט קיין שום הכנסה ניט; דער קאָמיטעט לעבט נור פון די צינזען פון דעם קאַפּיטאַל, וואָס ער האָט פריהער אָנגעקליבען, אבער וואָס זשע טהוט דער קאָמיטעט אום נדבות צוצוציהען? ער טהוט גאָר ניט! אין דעם יובילײ־בוך זאָגט ער, אַז ווענדען זיך צום פּובליקום, רעדען מיט איהם פּאַסט גאָר ניט פאַר די פיינע מענשען וואָס זיצען אין קאָמיטעט. דער עולם דאַרף אַליין נאָכלויפען מיט זיין געלד, ער דאַרף זיך גאָר ניט אינטערעסירען ווי ווערט פערווענדעט דאָס געלד. פון 1889־סטען יאָהר האָט דער קאָמיטעט אויפגעהערט אפילו צו דרוקען זיינע פּראָטאָקאָלען. ווי עס שיינט, אַז עס איז פינסטער און שטיל, שלאָפט זיך בעסער. "דאָס יובילײ בוך דאַרף קיין ערקלערונג ניט, די ציפערן רעדען פאַר זיך", זאָגט דער קאָמיטעט. יאָ, קען מען ענטפערען, זיי רעדען, זיי שרייען: "שעמט זיך, איהר פעטערבורגער גבירים, איהר פעטערבורגער געבילדעטע, איהר האָט טויט געמאַכט אַ לעבעדיגע זאַך, וואָס האָט געקענט ברייננען דעם גרעסטען נוצען אונזער פאָלק".

— ס.

פּאָליטישע איבערזיכט.

די לאַגע אין חינא.— ביולאָווס רעדע.—די רציחות אין חינא.— דאָס פעריינסגעזעץ אין פראַנקרייך.—דאָס נייע מיניסטעריום אין איטאַליען.

די פערהאַנדלונגען אין חינא דרעהען זיך איצטער איבער די פראַגען וועגען געצאָהלט, וואָס חינא דאַרף געבען די פעריינגטע מלוכות פאַר דעם שאָדען פון זייערע אינטערעסען און אויף די הוצאות פון מלחמה. ווי גרויס עס זענען די הוצאות פון די פעריינגטע מלוכות קען מען אַרויסזעהן פון דעם אַליין, דאָס דייטשלאַנד

קאַוויאַטין האָבען זיך כמעט אַלע דעלעגאַטען אַרויסגעקליבען אויפ'ן וואָגזאַל, און אין וואַנאָן איז געוואָרען אַ חיות; עס איז געבליבען אונזערע עפּיס אַ 3—4 דעלעגאַטען וליהודים היתה אורה ושמחה, און מיר זענען טאַקע געגאַנגען און פערקאַכט טהײ, און זאָל מען טאַקע וויסען אַז די וועלט איז אויך אַ וועלט. איהר דאַרפט וויסען אַז איך בין בטבע אַ יוד אַ בריה, און אַז איך ווייס אַז עס איז נאָך אַ האַלבע שעה צום פּאָיעזד האָב איך קיין מורא ניט אַראָבגעהן אויפ'ן וואַגזאַל, און בין זיך בטוח אַז דער פּאָיעזד וועט מסתמא נאָך ניט אַוועקגעהן און גלאַט מיך אַוועקוואַרפען. ובכן איז מסתמא געפאַלען דער גורל, אַז איך בעדאַרף געהן נאָך טהײ, דאָס הייסט נאָך היים וואַסער. וכן היה.

ויהי כהרימי קולי, ווי איך האָב נור אויפגעהויבען מיין כלי געהן נאָך וואַסער, — איך טהו אַ קוק: עס ליגט אַ פּעקיל פּאַפּיר אויפ'ן פּאָדלאָגע. געלד האָב איך געוואוסט איז דאָס ניט; ראשית ניטאָ היינט די נאַרען, וואָס זאָלען פערלירען געלד, והשנית איז דאַכט זיך היינטיגע צייטען דער מין גאָר אין גאַנצען אויסגעגאַנגען. דאָך האָב איך זיך מטריח געווען, אויפגעהויבען דאָס פּעקעלע און אַרומגעזעהען וואָס דאָס איז. ערשט — טאַקע ווי דאָס האַרץ האָט מיר געזאָגט: ניט קיין געלד. פּשוט איז פּשוט — אַ פּעקעלע בריעף האָט פערלאָרען אַ דעלעגאַט, וועלכער איז אַ פּנים אַראָבגעקראָכען באַלד פון אָדעס. ניכר טאַקע אַז ער וואָהנט ניט ווייט פון אָדעס, האָט ער זיך געלאָזט בעקומען עטליכע בריעף און שיקען אויף זיי תשובות.

די בריעף זענען געשריבען פון אַ שווער צו אַ איידעם, און תשובות אויף זיי. דער איידעם, ווי עס ווייזט אויס, איז געפאָהרען אַלס דעלעגאַט, און זיין שווער האָט איהם געשיקט לאָזגריסען, און דער איידעם האָט נעביך געמאַכט טשערנאָוואַיעס וואָס צו ענטפערען דעם שווער. אָט די בריעף מיט די טשערנאָוואַיעס זענען געלעגען צוזאַמען איינגעוויקעלט אין אַ צייטונג, און די מציאה האָב איך געפונען. דעם שווער'ס חתימה איז אַזוי פערצוקט, אַז די פאַמיליע קען מען נישט איבערלייענען, און איך ווייס ניט ויעמען עס געהערט די קאָרעספּאָנדענץ. האָב איך זיך מישב געווען מיט קלוגע מענשען, און ביי אונז איז געבליבען אָבשיקען זי צו אייך, כדי איהר זאָלט מכריז און מודיע זיין אין אייערע בלעטער טאָמער וועט זיך געפינען דער בעל־הבית פון דער מציאה, און די מצוה פון השבת אבידה וועט זיין לחצאין. קיינע סימנים זאָלט איהר אין אייער מודעה ניט שרייבען; דער בעסטער סימן איז איהר זאָלט זיי אָבדרוקען אין גאַנצען, וועט איהר זעהן אַז עס וועלען זיך שוין געפינען די צו וועמען זיי געהערען...

און זייט אייך געזונד, און גאָט זאָל אייך צושיקען עפּיס בעסערע מציאות . . .

אָט זענען די בריעף.

לחתני המשכיל וכו'.

זאָג מיר נאָר, חכם מיינער, אַז דו ביזט שוין געפאָהרען אויף די גרויסע אסיפה, געפּטר'ט צייט מיט געלד, טאָ פאַר וואָס האָט מען דיך עפּיס גאָר ניט געהערט? עפּיס ביסטו געפאָהרען — געלאָפען, — און גלייך ווי גאָר נישט! זאָל מען דאָס פון דיר האָטש הערען אַ וואָרט, עפּיס האָטש אויף אַ רפואה. אָדער מסתמא דו זיצט ווי אַ גולם, אָדער דו קומסט שפּעטער, נאָךביידע קדושות, אָדער עפּיס גלאַט — דו שוויצט, אַבי נאָר אויף דער אסיפה. מיילא מען האָט דיך ניט געזעצט אויבען אָן — אַרט מיך ניט: לאָז יענער קלינגען, מאַכען דושים — רזשים, און נעהמען זיך דעם לעבער פון אַלע וואָס ווילען דוקא רעדען באַלד, אָט שוין; נו, פאַר יענעם

קאָסט אָב איהר חיל אין חינא יעדע וואָך $2\frac{1}{2}$ מיליאָן מאַרק. די פֿעריייניגטע מלוכות רעכענען צוצונעהמען פֿאַר זיך די הכנסה פֿון די אָבצאָהלונגען אויף אויסלענדישע סחורה, וואָס קומט אָן אין חינא. כל זמן חינא וועט ניט געבען די פֿעריייניגטע מלוכות פֿעסטע גאַראַנטיען פֿאַר דאָס געלד, וואָס זי דאַרף זיי איינצאָהלען, וועט דער פֿרעמדער חיל פֿון חינא ניט אַרויס.

די חינעזישע פֿראַגע האָט די לעצטע טעג ווידער אַרויסגערופֿען לאַנגע ויכוחים אין דייטשען פּאַרלאַמענט. דער קאַנצלער ביולאָוו האָט בערוהיגט אין זיין רעדע די עפֿענטליכע מיינונג, וואָס איז איצט ווידער צו שטאַרק אויפֿגערעגט געוואָרען צוליעב דעם קאָנטראַקט פֿון רוסלאַנד און חינא איבער מאַנדזשוריען. דייטשלאַנד, האָט ער געזאָגט, סטאַרעט זיך, אַז אַלע מלוכות זאָלען געהן צוזאַמען אין די פֿערהאַנדלונגען מיט חינא און זי בעדויערט יעדען שריט פֿון איין אַנדער מלוכה, וועלכער קען נור פֿיהרען צו צורייסען דאָס אחדות צווישען די פֿעראינטערעסירטע מלוכות. דאָס איז אָבער געווען דער איינציגער פּונקט פֿון גראַף ביולאָווס רעדע, וועלכער איז געריכטעט געגען די רוסישע פּאָליטיק. אין זיין ווייטערדיגער רעדע האָט ער געזאָגט, אַז דייטשלאַנד קען געגען די רוסישע פּאָליטיק אין מאַנדזשוריען גאָר נישט האָבען. דייטשלאַנד האָט אין חינא נור האַנדעלסצוועקען און זי איז וועניג פֿעראינטערעסירט אין די פּאָליטישע ציעלען פֿון רוסלאַנד. די פֿעריייניגונג צווישען דייטשלאַנד און ענגלאַנד, פֿערזיכערט גראַף ביולאָוו, איז נור צוליעב ווירטשאַפֿטליכע צוועקען און ניט צוליעב פּאָליטישע, און די תנאים פֿון דער פֿעריייניגונג בעציהען זיך ניט אויף רוסלאַנדס פּאָליטיק אין מאַנדזשוריען. די זאָרג, וואָס עס האָט אַרויסגערופֿען דער קאָנטראַקט צווישען רוסלאַנד און חינא, האָט דערום קיין יסוד ניט. עס איז אויך ניט אמת, האָט געזאָגט דער מיניסטער, דאָס די חינעזישע מלחמה האָט אַרויסגערופֿען שלעכטע בעציהונגען צווישען דייטשלאַנד און די אַנדערע מלוכות. דער שלום און פֿריינדשאַפֿט צווישען דייטשלאַנד און אַלע מלוכות שטעהט פֿעסט.

די דייטשע רעגירונג האָט וועניג פֿערגעניגען פֿון דעם גאַנצען סכסוך אין חינא און זי וואַרט מיט אונגעדולד אויף די צייט, ווען זי וועט שוין קענען אָברופֿען צוריק איהר חיל, וועלכער וועט פֿערלאָזען חינא מיט דעם וואונש פֿון דער רעגירונג נאָך אַ מאָל אַהין ווידער ניט צו קומען.

די קריטיק געגען די פּאָליטיק פֿון דער רעגירונג איז נאָך קיינמאָל ניט געווען אַזוי שוואַך אין דייטשען פּאַרלאַמענט ווי איצט. ניט די רעדע פֿון דעם פּרייזינגען אייזשען ריכטער און ניט די רעדע פֿון דעם סאָציאַליסטען בעבעל האָבען געקאָנט מאַכען אַ שאַרפֿערען איינדרוק. זייערע רעדען זענען געווען אַזוי שוואַך און רוהיג, אַז דעם קאַנצלער איז נור איבערגעבליבען אַ גאַנץ גרינג שטיקל אַרבייט זיי צו ענטפֿערען. דער פּאַרלאַמענט האָט אפילו ניט געפֿונען פֿאַר נייטהיג איבערצוגעבען אין אַ קאָמיסיע די פֿאָדערונג פֿון דער רעגירונג וועגען נייע קרעדיטען אויף די חינעזישע מלחמה און האָט די קרעדיטען גלייך בעשטעטיגט.

אָפֿיציעל איז מען מודיע אַז אין די פּאָגראָמען, וואָס זענען געווען פֿאַריאָהרען אין חינא געגען די אויסלענדער און קריסטען, זענען אויסגעהרג'עט געוואָרען 245 אויסלענדישע אונטערטהאַנען. חינעזישע קריסטען זענען אומגעקומען אין די פּאָגראָמען פֿון דעם „גרויסען קולאַק" 30,000 מענשען. דערום געפֿינען איינינע פֿון די פֿעריייניגטע מלוכות, אַז די שטראָף, וואָס חינא האָט געקראָגען, איז נאָך צו קליין אין פֿערגלייך צו די פֿערגאַנגענע רציחות. פֿאַר אַנדערע איז נאָך צו וועניג, וואָס דער פֿעריייניגטער חיל האָט גאַנצע חינעזישע לענדער וויסט געמאַכט, פֿערברענט שטעדט און דערפֿער און גאַנצע מחנות פֿון דעם גרויסען קולאַק אויסגעקוילעט. מאַנכע פֿאָדערען דערום, אַז מען זאָל נאָך פֿערגרעסערען די שטראָף און ווידער פֿערלאַנגען פֿון חינא דעם טויט פֿון פֿיעל חינעזישע בעאַמטע. געגען אַזאַ פֿאָדערונג האָט

דעם כבוד. אָבער, איך פֿרעג דיך, דאָך האָסטו געמעגט עפּים רעדען, "בעטען אַ וואָרט", לְמַעַן יֵדְעוּ, כדי מען זאָל וויסען, אַז דו, שלים־מזל, ביזט אויך געווען אויף דער אסיפה; חאָטש עפּים ווי מען זאָגט אויסשלאָגען הוצאות. איך האָב געהערט אַז אַנדערע דעלעגאַטען האָבען זיך צולאָזען אויפ'ן שטאָדט זאָגען שַׁבָּת אין די שוהלען: מיין איך אַז דו האָסט אויך געמעגט פּרובירען זאָגען: וואָלט מען דיך ניט מאַכען פֿאַר אַ קאַזיאָנעם פּאָדראַבּיניק — (ביזט דו דען אַ אַפּטייקער?) דאָך עפּים וואָלט מען וויסען... קליין, פֿרעג איך דיך, ביסטו אויף פּסוקים פֿון גוי'ישע ביכליך אָדער אויף מְשָׁלִים פֿון אַ בער מיט אַ שוואַרצע יאַגעדע? נ.ו.ר, בְּקִיצּוּר, לאָז זיין אין שוהל ניט; גראָבע יונגען זענען די אָדעסער: אָדער זיי לאָזען ניט זאָגען, אָדער זיי צולויפֿען זיך נאָך פֿאַר שַׁחֲרִית און לאָזען איבער דעם זאָגער דעם שליסעל פֿון שוהל, ער זאָל מוחל זיין פֿערשליסען די שוהל אַז ער וועט אָבזאָגען... אָבער אויף די אסיפות, גַזְלָן, האָסטו דאָך געמעגט רעדען, אַריינמישען זיך אין דעם קָהָל'שען אינטערעס, בעטען אַ וואָרט. אַיי וואָס מע גיט ניט? טאָ, דורין, איז דאָך פֿאַרהאַן דערצו אַ סגולה: זאָג נאָר "צור געשעפֿט'ס אָרדנונג, אָדער אונאָרדנונג" — אַקוראַט ווייס איך ניט — וועט מען דיר געבען "ווערטער" וויפֿיעל דיין האַרץ געלוסט. און בקיצור, טאָמער וואָלט מען דיר ניט געבען, פֿערצייכענען דיך דעם זיבען או צוואַנציגסטען, אָבלייגען דיך אויף מאָרגען נאָך האַלבען טאָג — וואָלט אויך קיין בייז ניט געווען; בעטען האָסטו דאָך געמעגט; פֿאַר בעטען, זאָגט מען, קומט קיין פּאַטש ניט; די אסיפה וואָלט טאַקע אויסקומען אָהן דיין חָכְמָה אָבער דאָך וואָלט מען חאָטש וויסען, אַז דו, הייסט דאָס, ביסט געווען אויף די זיטצונגען, "געאַרבעט" אין דעם עֵסֶק. אָבער היינט אַז דו ביסט געזעסען און געקוקט יענעם אין מויל אַריין, און נור געוואַרט ביז דו וועסט דאַרפֿען הויבען די הענד, אי אויף יאָ אי אויף ניין, (איך ווייס דאָך — דו ביסט אַ גוטער), טאָ פֿרעג איך ביי דיר: אִם כֵּן, אויב דער צַעַר פֿון טראָגען איז אַזוי שווער, לָמָּה וואָרום, זֶה דער דאָזיגער, אָנֹכִי איך, דאָס מיין איך טאַקע דיך, אויף וועלכע שוואַרץ יאָהר האָסטו זיך געשלעפּט אין אַזעלכע ביטערע פֿרעסט, אַזש נור צום יַם הַגָּדוֹל, און געהאַפּט קאַטער אויף לאַנגע יאָהר?

נאָך עפּים: מיילא דאָרטען, אין חֶדֶר מְיוּחָד, וואו עס האָבען זיך געסוד'עט די צונויפֿגעפֿאָהרענע געגעראַל־גובערנאַטאָרען, אונזערע בעלי בתים, האָט מען דיך ניט אַריינגעלאָזען. פֿערשטעה איך: די צונג איז ביי דיר אַביסיל צו לאַנג, און פֿערשטעהסט ניט ווי מען דאַרף בלאָזען שופר; דו האָסט האָלט אַמאָל אויסזאָגען דעם סוד פֿון מִקְוֶה; מאַלע וואָס, טאָמער פֿערקלייבען ווי זיך דאָרטען און מען טהוט נאָר נישט... איך פֿערשטעה, אַז דו פּאַסט אַהין צו נאָר ניט; אָבער, איך פֿרעג דיך, אין אַ קאָמיסיע האָט מען דאָך דיך געמעגט אויסקלויבען, נו, און וואָס איז מיט אויסענלאַנד? לייט פֿאָהרען — פֿאַר וואָס שטעהסט דו ניט אין צעטיל?

ועה נור, שרייב מיר באַלד. דיין חותנך...

לחותני הרבני הנגיד וכו'.

איך בעט אייך — נאָר ניט נעבייזערט זיך. חאַפּט ניט, וועל איך אייך דערצעהלען די מַעֲשֶׂה מיט אַ טאָלק, וועט איהר טאַקע פֿערשטעהן אַז איך האָב אַלץ געטהון, „געאַרבעט", ווי איהר זאָגט. נאָר מען דאַרף אייך זאָגען דעם תּוֹךְ פֿון דעם גאַנצען עֵסֶק. איהר ווייסט דאָך אַז צום איז געלד, קול איז געלד און אַפִילוּ מָמוֹן איז אויך געלד; הַכְּלָל מען דאַרף פֿאָהרען קיין פּאַריז און צונעהמען זיי דאָס געלד, מאַכען זיי אויס בַּעֲלֵי בָּתִּים, און אַוועקגעבען דאָס געלד די פּוֹעֲלִים מיט די קאָלאָניסטען. אָט דאָ איז געווען

אָבער איצט רוסלאַנד פּראָטעסטירט, און עס איז צו האָפֿען אַז רוסלאַנד וועט האָבען גענוג קראַפֿט אויסצופֿיהרען איהר פֿערלאַנג.

אויסער דער הינעזישער פֿראַגע האָט דאָס פּאָליטישע לעבען אין דער לעצטער וואָך ווייניג אינטערעס ארויסגערופֿען. אין פֿראַנקרייך האָט מען זיך ווידער גענומען צו די ויכוחים איבער דעם פֿערייינסגעזעץ. די נייסטליכע פּאַרטייען זענען געווען געפֿאַלען אויף אַ הכמה, וועלכע האָט געקענט אראָבוואַרפֿען דאָס איצטיגע מיניסטעריום. די זאַך איז אַזוי: דאָס פֿעריינסגעזעץ איז אייגענטליך דער גילדענער וועג צווישען דער פֿאָדערונג פֿון דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי, וועלכע וויל אין גאַנצען מבטל זיין די חברות פֿון די גלהים, און צווישען דער פֿאָדערונג פֿון די קאָנסערוואַטיווע פּאַרטייען, וועלכע פֿערלאַנגען די פֿאָלע פֿרייהייט פֿאַר די חברות פֿון די גלחים. די קאָנסערוואַטיווע האָבען זיך מישב געווען אַז זיי וועלען אָבגעבען זייערע שטימען צוזאַמען מיט די סאָציאַליסטען, כדי דערמיט צו קריגען די מעהרהייט אין פּאַרלאַמענט נעגען דעם פּראָיעקט פֿון דער רעגירונג. וואָלט דער פּראָיעקט פֿון דער רעגירונג ניט אָנגענומען געוואָרען, וואָלט וואַלדעק־רוסאָ מוזען אָבטרעטען פֿון זיין שטעלע. די סאָציאַליסטען האָבען אָבער גלייך פֿערשטאַנען די אויבער־המצוה פֿון די קאָנסערוואַטיווע פּאַרטייען און זיי האָבען זיך ניט געלאָזט אַריינגאַרען אין זאַק. דער פּראָיעקט פֿון דער רעגירונג ווערט אָנגענומען פּונקט פֿאַר פּונקט, און די לאַגע פֿון מיניסטעריום איז דערום געזיכערט.

דער נייער ערשטער מיניסטער אין איטאַליען, הערר צאַנאַרדעלי זוכט מיטלען ווי צו פֿערגרינגערען די משא פֿון די אָבצאָהלונגען, וואָס דריקט צו שטאַרק די אָרימע קלאַסען פֿון איטאַליענישען פֿאָלק. אַזוי אָבער ווי ער געפֿינט ניט קיין מיטלען ווי צו פֿערקלענערען די הוצאות פֿון דער מלוכה, זוכט ער נייע און גערעכטערע וועגען פֿאַר די הכנסה. ער לענט פֿאַר צו פֿערגרעסערען דעם אָבצאָהל אויף ירושה. וואָס גרעסער עס איז די ירושה, אַלץ גרעסער וועט זיין דער פּראָצענט, וועלכער דאַרף איינגעצאָהלט ווערען דער רעגירונג. קינדער וועלען דאַרפֿען צאָהלען פֿאַר ירושה פֿון 1 ביז 5 פּראָצענט, קרובים און פֿרעמדע וועלען דאַרפֿען צאָהלען פֿון ירושה אָבצאָהל פֿון 16 ביז 20 פּראָצענט. וואָס ווייטער עס איז די קרובות'שאַפֿט אַלץ העכער וועט זיין דער איינגעפֿיהרטער אָבצאָהל.

איטאַליען בעדאַרף שוין פֿון לאַנג האָבען אַ גערעכטערע איינטהיילונג פֿון די אָבצאָהלונגען, ווייל זעלטען וואו אין אייראָפּא איז די אָרימקייט אַזוי גרויס ווי אין איטאַליען. אין פֿיעל טהיילען פֿון איטאַליען הערשט הונגער, די אויסוואַנדערונג נעמט פֿון לאַנד צו פֿון יאָהר צו יאָהר אַלץ מעהר קרעפֿטען, און די ערשטע זאָרג פֿון יעדער רעגירונג אין איטאַליען איז צו פֿערבעסערען דאָס ווירטשאַפֿטליכע לעבען.

י. ל.

בריעף פֿון אדעס.

שוין דאָס צווייטע יאָהר אַז דער הונגער אין בעסאַראַביען און אין חערסאָנער גובערניע הערט ניט אויף. איבערהויפּט ליידען פֿון דעם הונגער די יודישע קאָלאָניסטען אין דרום רוסלאַנד, וועלכע האָבען לאַנגע יאָהרען קיין אַנדער מיטעל צום לעבען ווי די ערד. די ערד, וואָס איז יאָהרען לאַנג געווען זייער שפּייזער, האָט שוין זייט צוויי יאָהר זיי אויפֿגעהערט צו האָדעווען און דאָס געשריי פֿון די קאָלאָניסטען הערט זיך הויך אין דער נאָענטער גרויסער יודישער שטאָדט אָדעס. „דער קאָמיטעט אויף צו העלפֿען די יודישע קאָלאָניסטען" וואָס געפֿינט זיך ביי אונז, טהוט אַלעס מעגליכע, אום צו פֿערגרינגערען זייער לאַגע, אָבער די נויט איז אַזוי גרויס און געלד שיקט מען אַזוי ווייניג אין קאָמיטעט, אַז מען איז ניט אין שטאַנד צו העלפֿען די הונגעריגע.

וויסענדיג פֿון דעם אַלעמען, איז דעם ראַבינער פֿון די יודישע קאָלאָניעס אין חערסאָנער גובערניע ד"ר קרעפּס אויפֿגעקומען אַ גליק־

גרויסע שברים־תּרועות. דערהויפּט האָט מען זיך דורכגעטענה'ט, צי מען זאָל בעטען „זיי" דאָס געלד מיט אַ בייזער, אָדער בּנחת'דיג. צי מען זאָל קומען אין פּאַריז און זאָגען: „אהערצו דאָס געלד!", אָדער מען זאָל ארומרעדען די מעשה עפּיס קיילעכדיג און שפּיטציג. אַנדערע האָבען געזאָגט, אַז מען דאַרף מאַכען אַ פּור מיט אַ שלשלת, מיט העזה, מיט חוצפּא; און געווען וואָס האָבען געזאָגט אַז דווקא אַ פּשטא קטון, ווי עס פּאַסט צו אַ יודישען גזלן. אויף דערויף האָט מען געשמועסט אַ היבשע צייט, מיט היטץ ווי עס בעדאַרף צו זיין. נו, ביי מיר, למשל, איז נאָר וויכטיג די עבֿרי, דאָס הייסט דער עסק ווי אויסצופֿיהרען ארויסנעהמען ביי זיי דאָס ביסעלע קופּפּער; דעם טראָפּ וועל איך שוין מאַכען ווי יענער וועט זינגען. וועט מען דאַרפֿען מיט רחמנות — וועל איך מאַכען „ומרדכי ידע" אַז זאָל אננעהמען ביי'ן האַרצען; און אַז עס וועט זיך פֿאָדערן אַ בייזער, אַ הויכער טאָן, — איז פֿאַראַן אין דער מגילה אַ „בּלילה ההוא", אַז מען וועט מיט אַ שטעקען ניט דערלאַנגען. נאָר דאָס וועט מען אַלץ זעהען על המקום, אין פּאַריז הייסט דאָס, און מיר אַלע זאָלען זיך דערווייל אָבעסען דאָס האַרץ אין אָדעס נאָך, — נעפּין איך צו פּריה. פֿאַראַן ברוך־השם פֿון אַנדערע זאַכען דאָס האַרץ אָבעסען זיך....

ווייטער, האָבען הייזעריגע יונגע לייט שטאַרק געקאָכט זיך וועגען מיליאָנען, — עטליכע מיליאָן אויף דערויף, אַ פּאָר מיליאָן אויף דאָס; עס זענען פּראָסט געפֿלויגען מיליאָנען, אַז שלום־עליכם'ס מנחם מענדיל וואָלט מקנא זיין. באמת זאָגען, איז דאָס ניט מיין מהות. ווי קומען מיר, יודען בעלי־בּתּים, טריאַסקען מיט די גרויסע סומעס. לאָזען וועגען דעם קלעהרען גדולים. האָט מען טאַקע אַזוי געטהון, און עס זענען די געזעסען קאָמיסיעס ארומצושמועסען דעם אינטערעס. נאָר דאָך איז דאָס אויסגעקומען עפּיס ווי מאָרגנע. אַז איינער פֿון דער קאָמיסיע, למשל אַ שוואַרצער יונגערמאַן, זאָגט בּשם הקאָמיסיע אָט אַזוי און אַזוי, — הויבט זיך באַלד אויף דער אַנדערער פֿון דער קאָמיסיע, למשל אַ בלאָנדער יונגערמאַנציג, און איז מודיע דעם עולם אַז איפּכא מסתּברא, אַז די קאָמיסיע האָט ניט אַזוי געמיינט. עס קומט אויס, אַז דער תּנא קמא האָט אַ גאַנצע משפּחה מיט אייניקליך, וועלכע טענה'ן כּסדר אַז דער ווידע האָט נור איהם האָלט. פֿרעג איך ביי אייך: וואָס זאָל איך זיך דאָ אריינמישען? — וואָס געהערט צו די סעקציעס מיט די קאָמיסיעס — איז גלייך ווי מען האָט מיך אויסגעקליבען; דאַכט זיך אַז מען האָט מיך טאַקע ערניץ וואו אויסגעקליבען: מען קאָן אַ פּנים געדענקען; מען שרייבט אויס אַ האַלבצעהנדלינג נעמען; איז פֿאַראַן אַ גוטער ברודער דערביי און וויל טהון אַ טובה — שרייט ער אויס מיין נאָמען אויך און פֿאַרטיג: איך בין שוין בה"ש אין אַ קאָמיסיע. נאָר איז וואָס? — אַלע פֿון די קאָמיסיעס וועלען פֿאָהרען אַהיים, און איך אויך בּתוכם, — אַיי וואָס וועגען אויסערלאַנד, פֿאָהרען קיין פּאַריז? קאָן איך אייך זאָגען אַז איך ווייס דאָס געשעפּטיל זעהר גוט. מענשען זענען דאָרטען, דאָס הייסט אין פּאַריז, גאַנץ גוטע; נאָר די שפּראַך זייערע, בּמחילה, הרגט זיי אוועק: פֿערשטעהען ניט אַ וואָרט וואָס מ'ר רעדען. נו, איי אַ פּנים געבליבען, מען זאָל זיי אָבטהון און שיקען צו זיי אַ זעלכע וואָס פֿערשטעהען ניט וואָס זיי וועלען רעדען....

חתנו אוהבו...

לחתני המשכיל וכו'.

מה אומר ומה אדבּר — וואָס זאָל איך מיט דיר שמועסען; איהר זענט אַלע, מוז איך אייך זאָגען, ניט קיין גרויסע חכמים, נאָר ניט קיין קליינע נאַרען. זאָג דאָרטען, זיי מוחל, אַלעמען פֿון מיין נאָמען. זיי האָבען נאָך טענות, תּביעות, צו ראָטהשילד'ן, צו דעם באַראָן הירש'ס חברה. איך פֿרעג

ליכער נעדאַנק צו האַלטען אין אדעס אַ פּאַרלעזונג וועגען „די יודישע קאָלאָניעס אין דרום־רוסלאַנד“.

דער צוועק פון דער פּאַרלעזונג איז אַ צווייענדיגער: ערשטענס די הכנסה פון דער פּאַרלעזונג נעהט פאַר די קאָלאָניסטען, און, צווייטענס, ווען דער עולם וועט זיך בעקאַנען מיט זייער לאַגע, וועט מען זיי מעהר אונטערהאַלטען אין זייער נויט.

שבת צונאַכטס דעם 24־טען פעברואר (9 טען מאַרט) איז די פּאַרלעזונג פאָרגעקומען אין קלוב פון דער חברה „בעסעדא“. דער גרויסער זאַל איז כמעט פול געוועזען מיט צוהערער, צווישען וועלכע עס האבען זיך אויך געפונען די אדעסער יודישע אינטעליגענץ און דער פּערוואַלטער פון רעגירונגס פּערמעגען אין הערסאָן—בעסאַראַבער גובערניעס, ה׳ סאַמאָוו.

דער פּאַרלעזער האט אין אנהויב בעקאַנט די צוהערער מיט דער געשיכטע פון די יודישע קאָלאָניעס. אין 1837 האט די רוסישע רעגירונג ארויסגעגעבען אַ בעפעהל אַז יעדען יודען ווערט ערלויבט צו ווערען איין אקערבויער און אַז יעדער יודיישער קאָלאָניסט איז 50 יאהר פריי פון מיליטערדיענסט און 25 פון פערשיעדענע אבצאָהלונגען. פיעל יודען האבען זיך געצויגען קיין ס י ב י ר, וואו זיי האבען געזאָלט גרינדען קאָלאָניעס, נאר אין 1837 האט מען זיי פערבאטען איבערצופאָהרען קיין ס י ב י ר און פון וועג האבען זיי זיך אוועקגעלאָזט קיין נ א ו ו א ר א ס י ע, אין 1860 איז שוין אין דרום־רוסלאַנד געוועזען 38 יודישע קאָלאָניעס. אין 1866 האט מען פערבאָטען צו גרינדען נייע קאָלאָניעס. פיעל אומגליקען האבען די קאָלאָניסטען געשטערט, זיי זאָלען זייערע קאָלאָניעס ברייננגען צו א גוטען שטאַנד, זיי האָבען איבערגעטראָגען 23 הונגער־יאהר, 17 מאָל זענען געוועזען עפידעמיעס אויף בהמות, 14 מאָל האבען געהערשט קראַנקהייטען אין די קאָלאָניעס, אין איין יאהר זענען אויסגעשטארבען 5 טויזענד נפשות; דערצו האט מען זיי אין 1882 פערבאטען צו דינגען פרעמדע ערד, אייגענע איז געוועזען ווינציג, און די פאַמיליעס האבען זיך פערמעהרט. ביים גרינדען די קאָלאָניעס האט מען יעדער פאַמיליע, וואָס איז בעשטאַנען פון 6 מענער אַרבייטער, געגעבען 30 דעסאַטין ערד, און איצט קומט אוים אויף דיזעלבע 30 דעסאַטין פון 30 ביז 40 מענער־אַרבייטער.

אינטערעסאַנט איז דאָס איצטיגע לעבען פון די קאָלאָניסטען, מיט וועלכען דער געשעצטער פּאַרלעזער האָט אונז בעקאַנט.

די יודישע קאָלאָניעס אין חערסאָנער גובערניע פערנעהמען 65,146 דעסאַטין, אין יעקאַטערינאָסלאָווער גובערניע 20,000 דעסאַטין. די קאָלאָניעס טהיילען זיך אויף 4 אָקרוגען אין חערס. גוב. און 3 אָקרוגען אין יעקאַט. גוב. אלע זאַכען אין די קאָלאָניעס ווערען בעשלאָסען אויף די אסיפות פון די קאָלאָניסטען, די אינערליכע פיהרונג אין די קאָלאָניעס איז ווי אין די דייטשע קאָלאָניעס, דער פּערוואַלטער פון דער קאָלאָניע איז זייער איין אויסגעקליבענער „שולץ“ (סטאַראָסטאַ) און צוויי „בייזיצער“. יעדע קאָלאָניע האָט זיך איהר פּאָליציי פון יודישע קאָלאָניסטען איבער וועלכער עס האט צו שאַפען דער „שולץ“.

דאָס רעליגיעזע לעבען פון די יודישע קאָלאָניסטען איז דאָסזעלבע ווי ביי אַלע אַנדערע יודען אין רוסלאַנד, די יודישע קאָלאָניסטען היטען פינקטליך אלע יודישע דינים און מנהגים און דאָס שטערט זיי כלל ניט צו זייער ערדאַרבייט. די פרויען נעמען אנטהייל אין דער ארבייט. אויף די פעלדער אַרבייטען זיי ווינציג, ווייל זיי געפינען, אַז עס פאַסט ניט ווייבער מיט מאַנסבלען זאלען צוזאַמען ארבייטען אויף די פעלדער, דאָס ווירקט שלעכט אויף די יוגענד, דערפאַר אבער צו הויז, אין די אמבארען טהוען די פרויען די שווערסטע אַרבייט. זיי זענען אויסגעצייכענטע בעל־הבית׳טעס און גוטע מוטערס. אין די קאָלאָניעס, געפינען זיך דאָקטורים, פעלדשערים און אַקושאַרקעס. אין דער קאָלאָניע נ א ג א ר ט א ו ו א געפינט זיך א שפּיטאָל, וואָס די ח״ה אפרתי צוזאַמען מיט איינינע אויסלענדישע יודען האבען אויף זייער רעכנונג אויסגעבויעט נאָך אין 1860. קינדערשולען געפינען זיך דערווייל ווינציג— אין די

ביי אייך; וְאַתֶּם? און איהר, דאָס מיין איך טאַקע מיר אַלע זענען קליין טהון עפּיס לְטוֹבַת הַפּוֹעֲלִים? פאַראַנען עפּיס א פערציג מִנְיָנִים פּועלים אין אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, זענען מיר אלע, כָּל יִשְׂרָאֵל, חולה עפעס זעהן זיי זאָלען דאַרטען האָבען חִיּוּנָה? איך פערשטעה ניט, אסור: עם יִשְׂרָאֵל איז דען טאַקע עפּעס א בעטלער, מוז דאָס אומגעהן אַלע ערב ראש חודש איבער די הייזער? ווי נאָר עפּעס — גלייך קיין פּאַריז. גיט אַ נְדָבָה! וואָס איז — עס וואָלט דען ניט סטאַיען ביי אונז, אָרומע בעלי בתים, אַ ביסעלע קליינגעלד ביי יעדערן, פערזאָרגען אָט די 40—30 מנינים פועלים! נאָך אַ ביסעלע א קוועק, אַננעטהון זיך א ווייליגקע א כח, קלייבען אויף א שבת טאַקע ביי אלע יודען, — און עס וואָלט ווערען די סומע געלד! אַי וואָס: איהר זענט נור בְּרִיּוֹת אויף שענע דִּבּוּרִים מיט אֲסִיפוֹת מיט צאַצקעס מיט שרייבענעס מְלִיצָה־בריעפליך, און ווי עס קומט צו געלד, איז — א גוטען טאָג!“ — זענען מיר דאָך טאַקע אַלע, גאָר אַהן פּאַראיבל, אַט דאָס, וואָס מען טאָר ניט אויסזאָגען! אויף פליושענע בְּגָדִים סטאַיעט אלע אָרימע מיידליך, אויף טהעאַטער מיט נאָך אלע שווארצע יאהר געפינט זיך, דער שד נעמט צו ביי יודען געלד אויף אלע זאַכען, און אויף ארץ־ישראל איז ניטאָ; און מיר זענען נאָך, כְּלוֹמַר׳שְׁט, ציוניסטען הייסט דאָס, מיט טענות צו הערצלען פאַר וואָס דערלאַנגט ער שוין ניט די מְלוּכָה מיט די גילדענע יויך! איהר רעכענט פאהרען קיין פּאַריז מיט א בייזער, איהר זענט נאָך שענע מענשען מיט טענות, רופען לייטען צום דִּין תּוֹרָה; און קיין חֶרְפָּה קיין בּוּשָׁה איז ביי אייך ניטאָ, און איהר וועט זיך דאָך דאַרפען שעמען אין טיפען האַלז אריין אז מען וועט ביי אייך געבען אַ פראַגע: „א נו, רַבּוֹתַי, און איהר זענט מוחל מיט אייער זעקס — זיבען מיליאָן יודען, וואו איז דאָס אקאָרסט אייער הַרְשָׁה־געשאַנק, האַ?“ מַע, מע, מע, — יודישע לאַגע, נעביך, אין גלות; „און וואָס קאָסט אייך מעהר: צי ארץ־ישראל, צי זעלצער וואסער?“ הייגט אם כן, אז מיר זענען יאָ אזעלכע פּאַרשוינען, — הייגט פרעג איך ביי דיר ווידער, מיט וואָס פאַר א פנים רעכענט איהר דאָס קומען קיין פּאַריז און שלעפען זיי צו בֵּית־דִּין?

באמת נערעדט איז ביי מיר די גאַנצע מעשה פּאַריז כִּמְעַט ווי איבּריג. נאָר וואָס דען? בִּכְלָל שאַט ניט דורכפאָהרען זיך קיין פּאַריז, אנדערעהען אַ ביסיל יענע שענע בריות אויף דעם אויער. „וואָס מיר זענען — זענען מיר; שענע יודען זענען מיר דאָך“. די פּאַריזער אונזערע ברידערליך, — דאָס איז עפּעס אַ חברה אָסוּר לְרַחֵם, און טאַקע קיין נאַרישקייט ניט קומען צו זיין לערנען אַ ביסיל מיט זיי חומש מיט רש״י. גאָר דול, שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, זענען זיי געוואָרען, און מיינען נאָך אַז זיי זענען די רעכטע, די אמתע יודען, און דאָס מיר זענען די פערנאַרעשטע. שאדט טאַקע ניט אז מען זאָל ווען ניט ווען זיך דורכפאָהרען צו זיי און געבען זיי צו פערשטעהן ווער זיי זענען... לָכֵן, פאַהרט געזונד און קומט געזונד. און גיב אָב מיין בְּרָכָה אַלעמען; און בֵּינוּ לְבֵינָה וועט מען די הוצאות אויך אויסשלאָגען, און, פיעל—ווענינ, עפּעס וועט מען אויספיהרען; נאָר מיר דאַרפען אויך ניט פערגעסען עפּעס טהון, וואָרום עס איז שוין טאַקע צייט מיר זאָלען ווערען חאטש שטיקליך מענשען... און שרייב מיר באלד וואָס טהוט זיך מיט די שולען אין יפו, וועגען וועלכע דו האַסט מיר דעם קאָפּ פערקלאָגט, און דערנעהּ דאָרטען אַ טאָלק מיט די קאָלאָניסטען; איז דען פאַראַנען קאָלאָניעס, אדער דאָס איז גאָר אַ חלום, דאָס הייסט מען דאַרף ווייטער רייסען די וויינטרויבען, און ווידער קאָהן?

א״, זאָלט איהר דאָרטען קרעפליך עסען מיט אייערע פּאַראַנדקעס!..

דיין חותנך....

קאלאניעס פון חערס. גוב. זענען פארהאַן 13 שולען און אין יעקאטער. גוב. — 3. הייטינס יאָהר רעכענט די רעגירונג עפענען שולען אין אַלע קאלאניעס. אויסער דעם עפענט זיך אַ ספעציעלע שולע פאַר ערדארבייטער. די שולע ווערט געגרינדעט פון זייטיגע מיטעל, וואס איינינע בעלי צדקה האבען געגעבען. די רעגירונג האט אויף דער שולע אבגעטהיילט 300 דעסאטין ערד און ערלויבט צו נעמען 10 טויזענד רובל פון די געמיינדעגעלדער.

ד"ר קרעפס האט אין זיין פארלעזונג געבראכט מיינונגען פון ־רעוויזאָרען וואס די רעגירונג האט פון צייט צו צייט געשיקט אין די יודישע קאלאניעס, אַלע מיינונגען זענען, אַז די יודישע קאלאניסטען אין דרום רוסלאַנד זענען פעהיג צו ערד אַרבייט.

ד"ר קרעפס האט געענדיגט זיין פארלעזונג מיט דער האפנונג, אַז עס וועט קומען אַ צייט, ווען די רעגירונג וועט געפינען פאַר מעגליך צו געבען מיטלען אַז דער יודישער פראָלעטאַריאַט אין די שטעדט זאל ווערען ערדאַרבייטער, דאַן וועט פון דעם שוואכען אבגעלאָזטען אויסגעמוטשעטען שטעדטישען יודען, ווערען אַ געזונדטער שטאַרקער ניצליכער ערדאַרבייטער.

די פאַרלעזונג האט פון די צוהערערס אַרויסגערופען פיעל אפּלאַדיסמענטען און דאַנקען דעם געשעצטען ד"ר קרעפס.

וואָס עס אַנבעלאַנגט די מאַטעריאַלישע זייטע פון דער פאַרלעזונג איז זי זעהר געראַטען.

בכלל האט די פאַרלעזונג וועגען די יודישע קאַלאַניעס געמאַכט גרויס אויפזעהן צווישען אַדעסער יודען און געווים וועט זיך די קאַסע פון דעם קאַמיטעט אויף צו העלפען די קאַלאַניסטען פערגרעסערען.

ד. ג.

צום בילד.

ירמיהו הנביא האָט געזאָגט, אַז דאָס אומגליק פון יהודה איז שוין נאהענט און אַז גיך וועט דאָס פאלק בעשטראָפט ווערען פאַר זיינע שווערע זינד, ער האָט געוואָרענט דאָס פאלקט ניט מורד צו זיין אין בבל, דאָס פאלק האָט איהם אָבער ניט געפאלגט, ביז עס איז געקומען דערצו אַז דער חיל פון בבל האָט אַרומגערינגעלט ירושלים און בעלעגערט די הייליגע שטאָדט. באַלד האָט זיך אין שטאָדט אָנגעהויבען דער הונגער, מענשען זענען געפאַלען אין די גאַסען, קינדער זענען אויסגעגאַנגען פון דאָרשט, ברויט איז געוועזען טייערער פון גאָלד. ביי אַזאַ שרעקליכען צושטאַנד האָט זיך דאָס פאָלק געהאַלטען געגען שונא ביז עס האָבען זיך ניט אויסגעלאָזט די לעצטע קרעפטען, און די מויערען פון ירושלים זענען געפאַלען... אַלע לאָזען אַב הענד און פיס... אומזיסט דאָס ראַנגלען זיך מיט דעם שונא... דאַס זעהט און פיהלט יעדער. ירושלים איז געפאַלען... דער שונא פאָרט אויף זיין רייטוואָגען מיט נצחון, הינטער איהם אַ סך געפאַנגענע יודען... און ירמיהו זיצט אויף די חרבות פון ירושלים און מיט קרעכצען און זיפצען אין זיין טיעפען האַרץ קלאָגט ער אויף די צרות און אומגליק פון יודישען פאָלק. פון איין זייט טייטען אויף איהם מיט די פינגער זיינע געגנער, אַז ער איז דער שולדיגער, און פון דער צווייטער זייט העלפט מען איהם קלאָגען אויף דעם אומגליק, ווי זעהן איצט אַז ירמיהו'ס נביאות איז מקוים געוואָרען.

און ירמיהו הערט ניט אויף זיינע קלאָג לידער...

מיט דיזעלבע קלאָג לידער הערט עד־היום ניט אויף דאָס יודישע פאָלק צו בעוויינען זיינע אַלטע מכות און פרישע וואונדען...

דאָס בילד "ירמיהו הנביא אויף די הרבות פון ירושלים" פון דעם קינסטלער בענדעמאַן איז אַ בילד פון יודישען אומגליק, פון יודישען טרויער...

לחותני הרבני הנגיד וכו'.

איהר רעדט, האָט קיין פאַראיבעל, מיט האַרץ מיט כעס, — אָבער ניט אַלע מאָל צו דער זאַך. געלד, זאָגט מען, איז ניט סמיעלט, און אַז מען קאָן נעהמען אין פאַריז עפּעס מעות מזומן — דאַרף מען זיי דערטאַפּען. אי וואָס איז — מיר אַליין? איז ווער רעדט חלילה קעגען אייך... פאַראַן נאָך ערגער ווי פּלי'וש מיט זעלצער וואַסער. קאַרלסבאַד מיט פראַנצענסבאַד מיט די אַלע פערשלעפּטע קרענק מיט אונזערע נערוועזע דאַמען וואָס פּטר'ען געלד, און אונזערע אויסלענדישע ברידער זעהען דאָך און וואונדערען זיך: "וואו איז דאָס די אַרומע לאַגע פון אונזערע יודען?" הקצור, איהר זענט גערעכט, מיר וועלען אייך געבען, און אַ ריש אֵלף פראַנק וועלען מיר צונויפקלויבען. נאָר דער עולם זאָגט: יפתח בדורו ושמואל בדורו, — מיר טאַקע אויך, אָדער דערהויפּט ווי, די פאַריזער חברה. נישקשה, זיי פאַסטען אויך קיין תעניתים ניט. און וואָס איהר פרעגט וועגען די איבריגע זאַכען, איז ווי געפעלט דאָס אייך, אַז דער אחד־העם איז גאָר אויסגעקומען ווי גערעכט. מיר זענען דאָך אַלע געקומען אַהערצו אויף איהם אֵש להבה, נאָך זומער האָבען מיר דאָך געוואָלט איהם אויפעסען אין זויערע קרויט; איז גאָר אויסגעקומען, שטעלט אייך, למשל, פאָר, אַז די מעשה איז טאַקע אַזוי ווי ער, דער אחד־העם, דערצעהלט. פערשטעהט איהר מיך, אַז די קאָלאָניסטען מיט די פועלים זאָגען גאָר אויך פונקט ווי ער. צו וואָס נור מען נעהמט זיך פון די ארץ־ישראל געשעפטען, און מיר סקאַליען שוין די ציינער אָברעכענען זיך מיט איהם פאַר זיינע אמת'ע מעשיות, און מיר ניבען נאָר כלומר'שט אַ פרעג די קאָלאָניסטען: "וואָס קינדער?" — הויבען זיי אָן צו זאָגען אָמן אויף זיינע, דאָס הייסט אויף דעם אחד־העמ'ס ווערטער. קורץ און שאַרף — עס איז אַלעס, במחילה, אֱמת וואָס ער האָט דערצעהלט. די יפו'ער שולען זענען פּשוט'ע תלמוד־תורה'ס, און נאָך מיט וועניגער תורה... וואָס מען האָט אויף זיי געוועזן דערצעהלט שענע מעשיות, אַז זיי זענען אַ מין יודישע גימנאַזיע מיט נאָך אַזעלכע זאַכען, איז דאָס פשוט אַ בלבול; ניטאָ קיין פּריץ, ניטאָ קיין קרעטשים, אַ תלמוד תורה, אַ פראָסטע שול ווי אַ'לע שולען פון אַ גאַנץ יאָהר. וואָס די יפו'ער יונגע לייט מיט יונגע ווייבליך שרייבען אויף די צייטונגען, איז ווערט אַ אויסגעבלאָזענע איי: מיידילווייז געהט אַזוי דער לשון, און נאָך דער תחונה רעדט מען עפּיס אַנדערש... אוודאי אַיודאַי האָבען מיר געמענט האָבען אין ארץ ישראל עפּיס אַ רעכטע יודישע שול, טאַקע פאַר וואָס ניט אַ יודישע גימנאַזיע, און וואו זשע דען זאָלען יודען מאַכען אַ אמת'ע יודישע שולע אייב ניט אין ארץ ישראל. עס איז טאַקע אַ יושר, מען זאָל זיך דערצו נעהמען, און ניט זשאַלעווען אויף דעם ענין בעזונדער עטליכע קערבליך אַ יאָהר. נאָר דערווייַלע, מוז מען זיך מודה זיין, אַז דער אחד העם איז ווי גערעכט און לעת עתה איז מיט די יפו'ער שולען, ווי מען זאָגט, נאָך דאָס באָד ניט געהייצט; ניטאָ וואָס צו זעהען, ניטאָ וואָס צו הערען...

און וועגען די קאָלאָניעס איז אפילו די מעשה אמת, נאָר דאָך ניט אַזוי. טאַקע דער עסק איז מילבינ, די קאָלאָניסטען געהען אַרום מיט פערדרעהטע קעפּ, נאָר פאָרט ניט מה־בעש'דינ. דורעט מיר אַ מח ביז מאָרגען, שיט מיר אָהן אַ פולע היטיל מיט רייד, — און איך וועל מזנה'ן מיינס: יודען זענען זיי, די קאָלאָניסטען, הייזער האָבען זיי, ערד מיט וויינגערטנער מיט שולען מיט ברונענס איז ביי זיי אויך ברוך השם פאַרהאַן, אין ארץ ישראל זיצען זיי; בין איך בטוח אַז לחם לאכול און בגד ללבוש וועט אויך איה"ש זיין. עט, גאָט איז אַ פאָטער, און וואָס עס וועט זיין מיט כל ישראל וועט זיין מיט רב ישראל. וואו שטעהט דאָס אין דער תורה אַז עס

די יודישע וועלט.

רוסלאנד. — דאס מיניסטעריום פון פאלקס־בילדונג האט אבגעזאגט די ביטע פון דער לובלינער געמיינדע צו ערלויבען איהר עפענען א רעאלשולע מיט דער בעדינגונג, אז מען זאל אויפנעהמען אין איהר נישט ווייניגער ווי 30 פראצענט שילער—יודען.

— אין פעטערבורגער אקרוזני סוד איז געווען א משפט פון א יודישער פרוי, חיה ראגוזינא, וועלכע האט צוגענומען ביי א קריסטין איהר פאספארט, געענדערט אין איהם דעם נאמען און געוואהנט אויף איהם אין פעטערבורג. וועגען א קראנקהייט איז זי שטארק פערארעמט געווארען און געמוזט גנב'נען, כדי צו דערהאלטען די נשמה. דאס געריכט האט זי בעפרייט פון יעדער שטראף און נאך צוזאמענגענומען פאר איהר נדבות.

— ביז אהער האבען יודען געמוזט צאהלען ליכט־אבצאהל אין דעם ארט וואו זיי זענען צוגעשריעבען. איצט האט די בעסאראביער גוברנ' פראוולעניע ארויסגעגעבען א בעפעהל צו נעהמען דעם ליכט־אבצאהל אין דעם ארט, וואו זיי וואהנען.

— אין דעם פריהריגען נומער האבען מיר איבערגעגעבען די ידיעה פון „וואסחאד", אז דער פונקט 44 איבער די מאגיסטראטען (דומעס) איז געענדערט געווארען אויף דעם אופן, אז יודען דעפוטאטען וועלען קענען זיין $\frac{1}{5}$ פון דער גאנצער צאהל אנשטאט וואס פריהער האט נור געקאנט זיין $\frac{1}{10}$. ווי עס איז מודיע דער וואסחאד נומער 15 איז די ידיעה נישט ריכטיג, ווייל די ענדערונג איז גאר נישט נוגע יודען, נאר אנדערע נישט קריסטען, ווי מאחמעדאנער און געצענדיענער, אבער געגען יודען איז דאס אלטע געזעץ געבליעבען אין קראפט. היינו אז יודען — דעפוטאטען מעגען נור זיין איין צעהנטעל פון דער גאנצער צאהל און זיי ווערען נישט אויסגעקליבען (ווייל זיי האבען נישט קיין רעכט אויסצוקלויבען), נאר בעשטימט פון מאגיסטראט.

— דער „אדעס' וויעסט" דערצעהלט א מעשה, וועלכע האט זיך געטראפען אין פעאדאסיא און קומט פאר זעהר אפט אויך אין אנדערע יודישע שטעדט. ה' ש. וואלברין פון אדעס איז געווען צוגעשריעבען אלס פריזיוונער צו דער פעאדאסער פריסוטסטווע, האט זיך געשטעלט אין דער צייט צום פריזיוו אין פעאדעסא און בעקומען איין אטסראצקע אויף א יאהר. גלייכצייטיג איז אבער וואלברין געווען פערשריעבען צווישען די פריזיוונע אין אדעס, מען האט איהם דערום ארויסגעפאדערט מיט דעם עטאפ קיין אדעס, אונטערזוכט און דארט צוגענומען צו מיליטערדיענסט. פון דעם זעהט מען ארויס אז איין פערזאן אין געווען איינגעטראגען אין צעטעל פון די פריזיוונ̇יקעס אין 2 פערשיעדענע שטעדט. נאר דערמיט האט זיך דער עסק נישט געעקט! די עלטערן פון ש. וואלברין מוזען איצט בעצאהלען שטראף 300 ר' דערפאר, וואס זייער זוהן האט זיך נישט געשטעלט אין דער צייט צום פריזיוו אין אדעס! זיי האבען זיך אפילו געקלאגט אין דער אדעסער פריסוטסטווע, נאר דערווייל האט מען אבגעשריעבען זייערע שטובזאכען.

— די נויט אין דרום־רוסלאנד שטארקט זיך. די צאהל פון די נויטבעדארפטיגע פאמיליעס פערמעהרט זיך מיט יעדען טאג און נדבות קומען אן זעהר ווייניג. די מנדבים האבען זיך שוין געוועהנט מיט די צרות, מיט די געשרייען און אויפרופען חאטש די הונגערנדע קענען זיך מיט זיי נישט געוועהנען...

פון אדעס איז מען מודיע אז דער פאריאהריגער פעריין צו העלפען די נויטבעדירפטיגע האט שוין אויסגעגעבען די לעצטע קאפיקעס, און ער מוז אויפהערען צו טהיילען די קליינע שטיצען אויף אויסהאלטונג. די רעדאקציאן פון „וואסחאד" ארבייט אויך היינטיגס יאהר זעהר פיעל פאר די נויטליידענדע און נישט לאנג איבערגעשיקט קיין אדעס 2000 ר'. פון דעם געלד וועלכעס איז איינגעלויפען אין די רעדאקציאן.

—דער „ווארש' דניעווניק" איז מודיע, אז די נייגעגרינדעטע חברה פון געגענזייטיגען קרעדיט אין טשענסטאחאוו האט בעשלאסען נישט אויפצונעהמען קיין יודען אלס מיטגליעדער. דערום האבען די יודישע פאבריקאנטען בדעה צו גרינדען א בעזונדערע יודישע חברה פון געגענזייטיגען קרעדיט. עס ווערען איצט אויסגעארבעט די תקנות פון דער חברה, וועלכע וועלען אין גיכען פארגעשטעלט ווערען דעם מיניסטעריום.

— מיר האבען שוין לאנג מודיע געווען אין „יוד", אז לויט דער לעצטער ערקלערונג פון סענאט דארף גענומען ווערען דער אבצאהל פון קאראבקע נישט פאראויס פון דער געשחט'נער שטיק, נאר ביים פערקייפען פון פלייש, פון יעדען פונט. דער אופן אבער פון נעהמען קאראבקע איז פערבונדען מיט פיעל הוצאות און כמעט אונמעגליך אויסצופיהרען. איצט האט דאס מיניסטעריום ערקלערט, אז ווייל דער גובערנאטאר פון טאווריען האט אנגעוויזען, אז עס איז אונמעגליך צו פערפאכטען די קאראבקע אין 9 מקומות פון דער גובערניע לויט דער דאזיגער בעדינגונג, איז דערום פון זיין צד קיין שום מניעה נישט צו בעשטעטיגען דעם אטקופ פון דער קאראבקע אין די 9 ערטער פון טאוריצעסקער גובערניע אויף די קומענדיגע 4 יאהר לויט די פריהערדיגע בעדינגונגען.

— דער קוראטאר פון די יודישע קאלאניעס אין יעקאטערינאסלאווער גוב' ה' קאוואלעווסקי האט דערלאנגט א ביטע צום מיניסטעריום, פון ערדארבייט אז מען זאל געבען 12,600 ר' אויף זריעה און אויסהאלטונג פאר די יודישע קאלאניסטען.

— דעם „נאוואסט", דעפעשירט מען פון פינסק, אז מען האט דארט ארארבגעלאזען אין וואסער א דאמפף־שיף „מוראוועי", וועלכער איז אויסגעבויט פון דעם האנדווערקקלאס אין דער שטעדטשער תלמוד־תורה.

— אין ארלאוו (וויאטסקע גוב') איז געגרינדעט געווארען מיט דער הילף פון דער זעמסטווא א גימנאזיום, וועלכע ווערט בעזוכט כמעט נור פון דארפישע מיידליך. פון די 200 שילערינס זענען 190 פויערישע קינדער וועלכע קומען אין שטאדט פון די ארומיגע דערפער אין די קאלירטע קליידליך טיכליך אויף די קעפ און סמושקענע־טוליפליך. שכר־למוד צאהלט מען נישט מעהר ווי 3 רובעל,

---

דארף אלעם געהן גלאט ווי א פופיק און עס טאר זיך גאר ניט פערטשעפען? נו, נו — האט זיך געמאכט א סבה'לע אביסיל: א נייער פריץ אין שטעדטיל, וואלוועל ווין, צו פיעל טרויבען, ווייניג ערד, טאיע־סאיע, מאלע וואס עס מאכט זיך? ניטא וואס ארויסצופאלען ביי זיך; און א יוד האפט אלע מאל — וועט ער האפען ווייטער; און אין ארץ ישראל איז אויך גאט א שטיקיל בעל הבית, און אויסקומען אהן זיין לאסקע איז שווערליך...

אי וואס, איהר לאכט פון אונזערע פאראנדקעס; פרעג איך אייך און בעט אייך טאקע ווי א איינעם טאטען: זענט ניט אין כעס; לאמיר זיך גוט בערעכענען. אין גאנצען כדומה למשל, פיהרען מיר דעם ארץ ישראל עסק ערשט א יאהר אכטצעהן, א בן שמונה עשר איז אויך די גאנצע קאלאניזאציע. גענומען האבען מיר יוננעלייטליך מיט קרעמערליך מיט סטודענטליך מיט נאך אזעלכע שענע פירות, און פון ווי האבען מיר גענומען מאכען קאלאניסטען; מבינים זענען מיר דאך גרויסע, האבען מיר נעקויפט אלע זאמדען מיט אלע בלאטעס; נעזייט און נעפלאנצט האבען מיר ווי אין חומש שטעהט נעטאפט גלאט די ווענט, אפטמאל נעטראפען ווי דאס בלינדע פערד; רויטשילד'ס פראנצויזליך האבען גערעדעהט א היטל מיט ספאדיק, געלערענט זיך גאלען אויף פרעמדע בערד; דער טערק מיט זיינע פאראנדקעס איז אויך ווערט א נוטע פאר גראשען, פיהרען מיט דעם חכם נעשעפטען דארף מען זיך אויך אנעסען מיט אייזערנעם באב,— היינט פרעג איך אייך: אז אחר כל אלה, נאך די אלע שלעג האבען מיר דאך היום הזה א היבשע ביסיל קאלאניעס, מיט נאט צו דאנקען א שענעם פלאץ ערד, מיט פיינע הייזער, שוהלען און שפיטאלען מיט קאלאניסטען מיט קינדערליך זאלען נעזונד זיין און האדעווען זיך, מיט א רעכטע בעלי־בחישקיים, א סך מעהר ווי יעקב אבינו האט נעהאט אפילו נעהענדיג שוין צוריק פון זיין שווער, — — פרעג איך ביי אייך: מה רעש, וואס איז דאס די קולות וועגען דער קאלאניזאציע?

איהר וועט זאגען: עס האט געמעגט זיין עפיס שענער, פרעהליכער. גערעכט. איך זאג דאס אויך, נאר אבער קיין טענות צו גאט, קיין גרויסט טענות קען מען דאך צו איהם ניט האבען. איך פרעג ביי אייך: מיט דעם רבי מאיר בעל הנס פושקע האט איהר עפיס מעהר קאלאניסטען געמאכט? הא? ווידער א חברה תהלים, און נאך א צעהנדליג קברים אויפ'ן הר הזתים, און די ערד, אונזערע ארץ ישראל ערד, קויפען אב נרעקען, ארמענער מיט דייטשען האלב אומזיסט האלב אהן נעלד. היינט אבער—לא מיט א אלף; אייף ערד זענען יודען אויך בעלנים. פאר די אכטצעהן יאהר האבען מיר זיך עפיס אויסגעלערענט. אי וואס רויטשילד'ן האט נעקאסט פיעל שכר למוד, און אויך מיר האבען געצאהלט רבי־געלד; נו, איז וואס? אז בעגלא איז א וואגען איז בזמן קריב א שליטען; אויב ארץ ישראל איז א ענין, איז געלד מיט כחות ווערט א שמעק טאבאק. ניט מיר און ניט רויטשילד זענען קיין קבצנים ניט געווארען, און טאקע אביסיל קאלאניעס אין ארץ ישראל האבען מיר, און מיר וועלען איה"ש האבען!..

די איבעריגע בריעפליך זענען געווען צומעקט און צוקלעקט, און איך קען זיי ניט לייענען. אויף מעהר האט קיין פעראיבל.

N. N.

יעהרליך און די מיידליך וועלכע ברענגען פון דער היים פראָדוקטען בעקומען צו עסען פאַר 60 קאָפּ׳ מאָנאַטליך.

דעם 12 פעברואַר וועט זיין דאָס 40 יעהריגע יובילעאום פון דר. א. א. הרכבי׳ס ליטעראַרישער טהעטיגקייט.

*

ארץ־ישראל. — דער פאַריזער קאָמיטעט פון דער חברה יק״א האָט מודיע געווען די קאָלאָניסטען אין ארץ־ישראל, אלס תשובה אויף זייער ביטע, אז די חברה איז מחויב צוצונעהמען די טרויבען נור ביי די קאָלאָניסטען פון ראשון־לציון און ביי 28 פאַמיליעס־קאָלאָניסטען, אויס פתח־תקוה, וואָס עס אנבעלאַנגט די איבעריגע קאָלאָניעס (רחובות, גדרה, וואדי־חאַנין און 30 פאַמיליעס אין פתח־תקוה), האָט זי נישט גענומען אויף זיך קיין שום התחייבות אָבצוקויפען זייערע טרויבען.

פאַר וועמען ?

(עסקיז)

פון מ. ספּעקטאָר.

I.

שוין אַ יאָהר פינף אַז ער וואָהנט אין דער גרויסער שטאָדט ווארשא. יעדען אָבענד קען מען איהם זעהן שפּאַצירענדיג אויף דער מאַרשאַלקאָווסקע גאַס. ער וואָהנט טאַקע ניט ווייט פון דאָרט.

פון זיינע ביכער, וואָס ער שרייבט פאַר זיינע העריוסגעבער, און פון זיינע אַרטיקלען אין די צייטונגען פערדיענט ער זיינע לעבענסמיטעל אין דער גרויסער שטאָדט בכבוד. פאַר שפּעטער האָט ער אוודאי ניט געהאַט וואָס צו זאָרגען. — פון זיין צוקונפט ערוואַרטעט ער ערשט זיין לעבענסגליק. ער איז נאָך יונג, אין גאַנצען אַ יאָהר זיבען און צוואַנציג, זיין טאַלאַנט ענטוויקעלט זיך ערשט, און וואָס ווייטער און מעהר ער שרייבט, ווערט זיין טאַלאַנט גרעסער און געשטעלטער, אַזוי זאָגען אַלע וועגען איהם. דערצו איז ער נאָך אַ שענער געזונדטער יונגער מאַן, מיט אַ גאַנצען קאָפּ האָר, מיט אַלע ציין אין מויל, און ער געפעלט יעדען ווער עס זעהט איהם נור.

שפּאַצירענדיג אַזוי יעדען אָבענד, פלעגט ער מיט שטאָלץ טראַכטען, אַז זיין יעצטיג לעבען, אין וועלכען ער פיהלט זיך אַזוי גליקליך, האָט ער קיינעם ניט צו פערדאַנקען נור זיך זעלבסט, ד. ה. זיין טאַלאַנט.

אין אַ צייט פון פינף יאָהר זינט ער איז פון שטעדטיל געקומען קיין ווארשא, האָבען זיך זיין געזיכט ווי אויך זיינע קליידער איבערגעביטען און בכלל אין גאַנצען פון קאָפּ ביז די פיס האָט ער אויסגעזעהן אַנדערש. ער זעהט איצט אויס פרעהליכער, לעבעדינער. זיין גאַנג איז איצט מיט פעסטערע טריט, און ער מאַכט איין איינדרוק פון אַ מענשען וואָס געהט איהם ערשט צום לעבען. אפילו זיין נאָמען האָט ער אויך אין ווארשא איבערגעביטען. מען רופט איהם דאָ ביי זיין פאַמיליע און יעדער קען איהם מיט דעם נאָמען „זיגמונד פּיוועלעס״.—

II.

שפּאַצירענדיג איין מאָל אין די זומער אָבענדס אויף דער מאַרשאַלקאָווסקע גאַס ניט ווייט פון וויענער וואַגזאַל, האָט ער בעמערקט, ווי אין מיטען גאַס שטעהט אַ יוד אין אַ לאַנגען אַלטען ווינטער פּאַלטאָ מיט אַ זעקיל אונטערן אָרעם. דער קאָפּ און די באָרד זענען צובאַרשטען. ער קוקט זיך אַלע מינוט אָרום, ער זוכט עפּיס, ער לאָזט זיך געהן אַלע מאָל אויף איין אַנדער זייט און חאַפּט זיך צוריק. ניט איין דראָשקע שרייט צו איהם, ער זאָל אָבטרעטען פון וועג. ער חאַפּט זיך רעכטס, ער חאַפּט זיך לינקס. אָט לויפט ער נאָך אַ טראַמוואַי, מאַכט מיט די הענד און בעט מיט ווינקען, דער טראַמוואַי זאָל זיך אָבשטעלען. ער לויפט נאָך, נאָר דער טראַמוואַי שטעלט זיך ניט. דאָס יודיל בלייבט ווייטער שטעהן, קוקט זיך ווידער אום צוריק, אפשר געהט איין אַנדער טראַמוואַי.

זיגמונד פּיוועלעס האָט דערקענט אַז עס איז אַ קליינשטעדטילדיגער יוד, וואָס איז געקומען מיט׳ן „וויענער באַהן״ דאָס ערשטע מאָל קיין ווארשא.

פּיוועלעס איז צוגעגאַנגען צום יודען און האָט איהם ערקלעהרט, ער זאָל געהן צוריק נעבען דער „סטאַנציע״, וואו דער טראַמוואַי שטעלט זיך אָב, און דאָ אין מיטען גאַס קען ער לאַנג וואַרטען אומזיסט. דער יוד האָט איהם באַלד דערצעהלט, אַז ער דאַרף פאָהרען אויף די נאַליעווקעס, און מען האָט איהם געזאָגט, אַז מיט דעם טראַמוואַי קאָסט אין גאַנצען פינף קאָפּיקעס און מיט אַ דראָשקא פיער גילדען פון וואָגזאַל, נאָר ער ווייס ניט ווי אַזוי מען קען פאָהרען מיט דעם דאָזיגען טראַמוואַי. פּיוועלעס האָט איהם נאָך אַ מאָל ערקלערט און איהם געפיהרט צו דער „סטאַנציע״. געהענדיג צוזאַמען האָט איהם דאָס יודיל דערווייל דערצעהלט אַז ער איז פון שטיטשען.—

— איך בין אַליין אַ שטיטשענער אין קען יעדען דאָרטען, האָט פּיוועלעס געענטפערט.

ביידע האָבען זיך מיט פערוואונדערונג אָנגעקוקט און האָבען זיך דערקענט פאַר חברים: פון איין חדר, וואו זיי האָבען אַמאָל צוזאַמען געלערנט, אויסער דעם האָבען זיי זיך באַלד אויסגערעכענט, אַז זיי קערען זיך אָן ווייטע קרובים. און פּיוועלעס האָט זיין חבר, וועלכען מען האָט גערופען „יוסל לייבעלעס״ געבעטען, ער זאָל שטעהן ביי איהם סטאַנציע.

III

— דו וואָהנסט, שמעון, זעהר שען, האָט יוסל געזאָגט, זיצענדיג ביי דער וועטשערע אין זיגמונד פּיוועלעס וואָהנונג און בעטראַכטענדיג די געמאָלטע סטעליע און דאָס ווייכע מעבעל—איך האָב נאָך היינט געוואָלט לויפען אויף די „נאַליעווקעס״, איך ברויך נאָך זיין אויף „גרזשיבאָוו״, האָט יוסל זיך אָנגעהויבען איילען און געוואָלט אויסזוכען ביי זיך אין קעשענע צוויי אַדרעסען און פרעגען ווי אַזוי מען טרעפט אַהין.—

— וואו וועסט דו לויפען ביינאַכט. דו וועסט מאָרגען אַלעס אָבטהון, האָט פּיוועלעס געראָטען.

—אמת, קיין גרויסע געשעפטען האָב איך דאָ ניט. נאָר איין עברה די צייט. איך וואָלט זיך געוואָלט וואָס פריהער אָבפאַרטיגען, איך זאָל מאָרגען ניט פערשפּעטיגען דעם „פּריוויסלאַנער באַהן״ וואָס געהט אַוועק צוויי בייטאָג. איך בין שוין לאַנג פון דער היים, שוין צעהן טעג פון שטיטשען. מיין ווייב מיט קינדער זענען אַליין.—

— מיט וואָס האַנדעלסט דו ? דערצעהל בעסער, ווי עס געהט דיר און צו וואָס ביזט די געקומען קיין ווארשא ? עס איז שוין שפּעט איצט צו געהן אויף נאַליעווקעס.—

— ביזט אפשר גערעכט. איך האָב שוין דריי נעכט ניט געשלאָפען און אַז דו ווילסט האָב איך שוין צעהן נעכט ניט געשלאָפען, זינט איך בין אַרויס פון שטיטשען. אין באַהן אָדער אויף דער אכסניה קען מען דען שלאָפען ? מען דרימעלט נור זיצענדיג, לאָז שוין זיין אויף מאָרגען, איך וועל זיך שוין אויסשלאָפען ביי דיר, מען קען אין וועג די צייט ניט אויסרעכענען. זאָל זיין אויף מאָרגען, יאָ וואָס האָסט דו מיך געפרעגט — מיט וואָס איך האַנדעל ? — מיט צרות האַנדעל איך! היינטיגע יודישע מסחרים, אימשטיינס געזאָגט, דער באַהן נעמט צו דאָס גאַנצע פערדיענסט, מען מוטשעט זיך—אָט דאָס איז מיין פרנסה.

— אָבער פאָרט וואָס טהוסט דו אין ווארשא ?

—וואס איך טהו דא? איך זאל אזוי וויסען פון שלעכטס. וואס האב איך געטהון אין בערדיטשעוו, אין לאדז? פארשאלטען זאל עס ווערען אט דאס לאדז, קיין איינציג זעקעל ניט געקויפט, אויסגעבראכט אומזיסטיגע הוצאות און די גאנצע וועלט שרייט „לאדז", „לאדז". טפו זאל עס ווערען! פון בערדיטשעוו האב איך פארט ארויסגעשיקט אפאר מאות זעקליך און פון לאדז גאר ניט. איצטער בין איך אין ווארשא. איך ווייס וואס איך טהו דא? — מארגען וועל איך וויסען. —

— דו האנדעלסט מיט תבואה? האט פייוועלעס געפריווט טרעפען.

— ניין, מיט זעק פון תבואה האנדעל איך. און אזוי ווי נייע זעק איז איצט ביי אונז יקרות, אז עס איז זיך צו זיי ניט צו דערשלאגען שלעפ איך מיך שוין ארום צעהן טעג איבער דער וועלט און זוך צו קויפען אלטע געניצטע זעק וואס בילינגער, און וועגען דעם האב איך זיך אויך אבגעשטעלט אין ווארשא, מען זאגט דא איז גרויסער פלאץ פון געניצטע זעק. נאר מילא וואס מען זאגט. אויף לאדז האט מען אויך געזאגט. מארגען וועל איך שוין וויסען וואס איז דאס פאר א מין ווארשא וואס די גאנצע וועלט שרייט „ווארשא", „ווארשא"... מארגען...

— האסט דו פרנסה פון דיין מסחר? האט איהם פייוועלעס איבערגעשלאגען די רייד.

— פרנסה? יודישע שונאים זאלען האבען אזא פרנסה. עס טראנט קוים אויפ'ן טרוקען שטיקיל ברויט און אפט האט מען דאס אויך ניט. אט איצטיגען וועג למשל, ווער ווייסט צי איך וועל עפים פערדיענען? און דער באהן וויל פון קיין שום זאך ניט וויסען, הוצאות קאסט דער־וויל און א ווייב מיט פינף קינדערליך, זאלען געזונד זיין, מוז מען מפרנס זיין.

— שוין פינף קינדערליך האסט דו? האט פייוועלעס פערוואונדערט געפרעגט. ביזט, דאכט זיך, מיט מיר אין איינע יאהרען—זיבען און צוואנציג יאהר.

— יא נאר שוין צעהן יאהר נאך מיין חתונה. וואס וואונדערסט דו זיך דא. זי געהט שוין ב"ה מיט דעם זעקסטען... גאט זאל העלפען, זי זאל אין א גוטער שעה אי.ערקומען מיט א מיידיל. נאך א ברית פעהלט מיר צו היינטיגע נאלדענע געשעפטען?

יוסל האט אויפגעהערט צו רעדען. ער האט ווייטער געגעסען און אלע מאל א זיפץ געטהון. פייוועלעס האט זיין חבר ערשט איצט נוט בעטראכט.

יוסל זעהט אויס אסך עלטער פון זיינע יאהרען, די באקען זענען איהם איינגעפאלען, דאס געזיכט פערברענט און איינגעשרומפען, און אין גאנצען זעהט ער אויס א פערמוטשעטער אהן שום לעבען אין זיך און זיגמונד פייוועלעס האט אנגעהויבען צו פערגלייכען דעם אונטער־שיעד פון איהם און זיין חבר.

צוויי געוועזענע גלייכע חברים, צוויי יונגליך פון איין חדר: שמעון פייוועלעס און יוסל לייבעלעס און וואס האט זיך פון זיי אויסגעלאזט?— יוסל איז שוין איין אלטער צובראכענער האלב קראנקער מענש מיט א גראשאווע פרנסה פון געניצטע זעק און א פאמיליע פון א פרוי מיט פינף קינדער. וואס פאר א שרעקליך טרויריג לעבען שטעהט איהם ערשט נעבעך שפעטער פאר אין דעם ארימען שטעדטיל שטיטשען. און ער — שמעון?— זיגמונד פייוועלעס וואהנט אין דעם שענעם גרויסען רייכען ווארשא, און איז א טאלאנטפאלער שריפטשטעלער, וואס אין אומעטום בעליעבט. זיין נאמען איז יעדען בעוואוסט. ער איז ביי אלע זיינע קרעפטען, ער זעהט אויס יונגער פון זיינע יאהרען און פון זיין צוקונפט ערווארטעט ער ערשט זיין לעבענסגליק. זיין טאלאנט ענטוויקעלט זיך ערשט. נאך אפאר יאהר וועט ער פערחידוש'ען די וועלט מיט א ניי גרויס ווערק; ער ארבייט שוין ארום דעם ווערק א יאהר און נאך אפאר יאהר ברויכט געדויע־ען ביז ער וועט עס ענדיגען, וואס וועלען דאן א זאג טהון די קריטיקער וועגען זיין ווערק, וואס וועט זיין א גרויסע נייעס אין דער ליטערארישער וועלט.

זיגמונד פייוועלעס פערשטעהט גוט דעם גרויסען אונטערשיעד פון זיין חבר'ס אומגליקליך לעבען ביז זיין גליקליך לעבען. „יעדער ווערט געבוירען מיט זיין מזל", טראכט ער, און זיגמונד פייוועלעס דאנקט און לויבט גאט פון זיין גוטען מזל און זיפצט, וואס זיין חבר יוסל איז נעביך געבוירען געווארען אין א שלעכט מזל.

— ווען מיר זאלען זיך ניט געוועזען בעגעגנען אויף דער מארשאלקאווסקע גאס, וואלסט דו אפילו ניט געוואוסט צי איך וואהן אין ווארשא, האט זיך פייוועלעס ווידער אנגערופען.

— אוי וואלט איך ניט געוואוסט, ווער ווייסט עס ניט אז דו שפילסט היינט די גרויסע ראלע? די גאנצע וועלט ווייסט, גאנץ שטיטשען קאכט מיט דיר, ווער שמועסט שבת אין בית־המדרש, אלע דערצעהלען פון דיינע ביכליך. איך האב אויף צוקאוועסט אויך אמאל געלעזען פרייטאג צונאכטס נאכ'ן עסען דיינס א ביכיל און איך מיט מיין ווייב האבען זיך זעהר אנגעלאכט, האט יוסל געזאגט מיט א שמייכעל, וועלכער האט זיך זעהר שווער אויסגעלעגט אויף זיין פערשרומפען געזיכט.

— מיר האבען זיך נור געוואונדערט ווי קומט עס צו דיר, פון וואנען האסט עס גענומען. האט יוסל ווייטער גערעדט.

— אז דו האסט יא געוואוסט, פארוואס'זשע האסט דו געוואלט פערפאהרען אויף די נאליעווקעס, און ניט צו מיר?

— איך ווייס? איך מוז דיר זאגען דעם אמת, אז איך האב גערעכענט אז דו ביזט שוין אזא גרויסער פריץ, אז דו וועסט זיך שעמ'ען מיט מיר, ניט נור איך זאל איינשטעהן ביי דיר סטאנציע. מען דערצעהלט פון דיר אזוינע זאכען אין סטיטשען... נאר איצטער אז איך וועל אי"ה קומען אהיים וועל איך יעדען דערצעהלען...

— זעהר א שלעכטע מיינונג, ווייזט אויס, האט איהר פון מיר אין שטיטשען, פערקעהרט, איך פרעה זיך זעהר, וואס איך זעה ביי מיר צוהויז מיינעם א חבר פון די יונגע יאהרען — פון חדר.

יוסל האט זיך געוואונדערט אויף שמעון'ס פיינקייט און פראסטקייט. ער ווייס אז דער שטיטשינער נגיר וואס איז אויך געוועזען זיינער אמאליגער חבר און געלערענט אין איין חדר און וואס איז נור בעוואוסט אין שטיטשען אליין, שעמט זיך רעדען מיט איהם ווי מיט זיין גלייכען אויסער שמחת־תורה. און שמעון, וואס די גאנצע וועלט קלינגט מיט איהם און וואהנט אין געמאהלטע צימער מיט געבעט מעבעל אסך שענער פון שטיטשינער גביר, שעמט זיך ניט מיט איהם צו רעדען ווי מיט זיין גלייכען. ער וועט קומען אי"ה אהיים, האט יוסל געטראכט, וועט ער אויף גרויס וואונדער יעדען אין שטיטשען דערצעהלען.—

IV.

אויף דעם צווייטען טאג, האט יוסיל לייבעלעס זיך געאיילט צום „פריוועסליאנער באהן." זיגמונד פייוועלעס האט זיין חבר בעגלייט צום וואגזאל אויף זיין נעדונגענע דראשקע. יוסל האט דעם גאנצען וועג

פון מאַרשאַלקאָווסקע גאַס ביז צום וואַגזאַל ניט אויפֿגעהערט שעלטען וואַרשא.—

— אַזא מעשה! האָט ער אַליין ניט אויפֿגעהערט צו רעדען זיצענדיג מיט שמעון'ען אויף דער דראָשקע,— פֿאַר געניצטע געלעכערטע זעק וויל מען דאָ ביי מיר דעמזעלבען פּרייז ווי ביי אונז אין שטיטשען פֿאַר נייע גאַנצע זעק, היינט ווי איז באַהן געלד? דער באַהן וועט שענקען, צי וואָס? ניט דאָ וואָס צו רעדען! עס האָט מיר געלוינט פֿאָהרען קיין וואַרשא, הוצאות נור אומזיסט דערלעגט! היינט וואַרשאָווער סוחרים, וואַרשאָווער יודען, אימשטיינס געזאָגט, עס איז דען צו האַנדלען מיט זיי? אוי איז דאָס יודען, זיי וואָלטען פון „אַ לוטוואַק" נור די הויט אַבגעשונדען...

ווען זיי זענען צוגעפֿאָהרען צום וואַגזאַל, האָט מען שוין געגעבען דעם ערשטען קלונג, אויף גיך האָט מען גענומען אַ בילעט און ווען זיי זענען שוין געוועזען אויף דער פּלאַטפֿאָרמע, האָט מען שוין געהערט דעם צווייטען קלונג.

יוסל האָט זיך אָנגעהויבען געזעגענען מיט זיין חבר. עס איז איהם אויפֿגעקומען אויף די געדאַנקען ווי פֿריינדלייך, ווי ברידערליך שמעון האָט איהם אויפֿגענומען אין וואַרשא און שמעון'ס גוט בענעהן זיך מיט איהם אין אַ פֿרעמדער גרויסער שטאָדט, וואו ער איז געוועזען עלענד. יוסל'ען האָט דאָס אָנגעריהרט ביים האַרצען, אַז ער האָט מיט טרעהרען אין די אויגען פון גרויס פֿריינדשאַפֿט שמעון'ען איין אייליגניש געוואונשען...

— זיי געזונד שמעון... איך דאַנק דיר פֿאַר דיין אויפֿנעהמען און פֿריינדשאַפֿט... זאָל דיר זיין גוט און זאָלסט זיין גליקליך... און זאָל דיר גאָט העלפֿען אַז דו זאָלסט אוועקוואַרפֿען די נאַרישקייטען... ביכליך... שמיכליך... דאָס איז ניט קיין געשעפֿט... זאָל דיר גאָט בעשעהרען אַ בעסערע פּרנסה...

און יוסל איז אין מיטען געזעגענען זיך אַריינגעשפּרונגען אין וואַגאָן, ווייל דער דריטער קלונג האָט זיך שוין געהערט...

זיגמונד פֿייוועלעס איז געבליבען שטעהן ווי פֿערגליווערט אויסשטרעקענדיג ביידע הענד... געוואַלט האַפּען יוסל'ען... איהם טרייסלען... איהם פֿרעגען: ס'טייטש?... געוואַלד!... פֿאַר וועמען? איז איהם אויפֿגעקומען אויף די געדאַנקען.

*

ווען זיגמונד פֿייוועלעס איז געגאַנגען צוריק פון וואַגזאַל, איז פּלוצים אַראָב זיין שטענדיג פֿרעהליכקייט און צופֿרידענהייט. זיין געזיכט איז געוואָרען בלאַסער, דער קאָפּ אַראָבגעלאָזט, דעם גאַנצען וועג האָט ער גערעדט צו זיך אַליין. און עס האָבען איהם אין די אויערען ניט אויפֿגעהערט צו קלינגען די ווערטער:

— נאַרישקייטען — פֿאַר וועמען?... פֿאַר וועמען?...

פון חיים'קעס קינדער־יאָהרען.

(ענדע)

די וואַרימקייט און די ליכטיגקייט פֿונ'ם קלאַס האָט היימ'קען אַביסיל אויפֿגעמונטערט. די ערשטע טריט האָט ער נאָך געמאַכט אונזיכער און מיט מורא, נאָר אין עטליכע מינוט אַרום האָט ער אַרום שפּאַצירט ווי אַ היימישער, בעטראַכט די טישען, די ביינק, די שוואַרצע טאָפֿעל; אויסגעפֿרעגט אויף אַליץ, צו וואָס עס נוטצט, און נור צייטענווייז אַרומקוקענדיג זיך צו דער טיהר, אויב עס קומט איימיצער ניט אָן, און צוגרייטענדיג זיך בעצייטענס אַ וועג, וואו אַרויס צו לויפֿען, פֿאַלס דער לעהרער אָדער די שילער וועלען אַריינקומען. מעהר ווי אַליץ האָט איהם פֿעראינטערעסירט די עסטראַדע, וואו, לויט זיין הבר שכנא האָט איהם געזאָגט, זיצט דער לעהרער ביים לערנען. „אַזוי ווייט, פֿרעגט ער, זיצט דער לעהרער פון אייך? נו און ווען ער... וויל... דערלאַנגען אַשטייגער... אַ זעץ, מוז ער צוגעהן?"

— וואָס — אַ זעץ? ווער — אַ זעץ? — לאַכט איהם שכנא אויס: דאָ שלאָגט מען ניט, דאָ אַז דו האָסט ניט געמאַכט דיין לעקציאָן, הייסט מען דיר מוחל זיין געהן שטעהן אין ווינקעל אויף די קניע!"

— „און שוין?"

— „און וואָס נאָך ווילסטו? אַלע שילער זיצען אויף די ערטער, און זעהען דיך אין ווינקעל אויף די קניע! ווייניג דיר?!

חיימ'קע האָט זיך פֿערטראַכט: ער האָט זיך פֿאָרגעשטעלט, ווען ער איז דאָ איין שילער, און מ'שטעלט איהם אין ווינקעל, און אַלע חברה לאַכען איהם אויס... ער איז רויט געוואָרען פֿאַר בושה.

„דאָס איז אָבער נאָך ווייניג, דערצעהלט איהם שכנא: מע'בעקומט אַ שלעכטע מיינונג אין זשורנאַל!"

— „וואָס הייסט עס?"

„ס'הייסט — „אַ צייכען", אַ שטייגער אַ ציפֿער: אַ איינס, אַ צוויי צי גאָר אַ נאַל!"

— „וואו שטעלט מען אַ ציפֿער?"

— „וואָס הייסט — וואו? אין זשורנאַל. ס'איז אַזא בוך, וואו אַלע שילער זענען פֿערשריבען, יעדער אויף זיין בלאַט און דאָרט שטעלט מען איהם זיינע גוטע אָדער שלעכטע מיינונגען."

— „נו וואָס־זשע איז, אַז ס'שטעהט דאָרט אַ „צוויי" צי אַ „איינס"?"

— „וואָס הייסט, וואָס־זשע איז?! הייסט מען אַ שלעכטער שילער, מ'קאָן איבער אַ יאָהר ניט אַריבערגעהן אַהין, אין צווייטען קלאַס! דאָרט לערנען שוין גרויסע!"

חיימ'קע האָט זיך ווידער פֿערטראַכט און שווער אָבגעזיפֿצט.

„און אַז מ'קאָן יאַ — וואָס איז?"

„האָט מען תמיד גוטע מיינונגען, „פֿיערען" צי גאָר „פֿינפֿען", מען קאָן ווערען ערשטער שילער, ס'הייסט — „דער בעסטער", און מ'קאָן צום יאָהר איבערטרעטען אַ הין.

חיימ'קע האָט אויסגעשפּאַנט די אייגליך, ער האָט זיך ניט געקאָנט אויפֿהאַלטען פון אַ שמייכעל.

„איך האָב תמיד גוטע מיינונגען, דערצעהלט שכנא מיט אַ קינדערשער גדלות: נעכטען האָב איך אויך אַ גוטע מיינונג בעקומען, דער לעהרער האָט געזאָגט כ'ל ווערען ערשטער שילער.

חיימ'קע האָט דערפֿיהלט ווי אַ שטאָך אין הערציל: ער האָט זיך געראָדע דערמאַנט, ווען שכנא האָט מיט איהם אין איין חדר געלערנט, און ער, חיימ'קע פֿלעגט מיט איהם מזען דאָנערשטאָג הזר'ן דאָס „חבור" פֿונ'ם חמוש.

אין בעוואונדערונג איבער אַליץ, וואָס ער האָט געזעהן און געהערט זענען איבערגעגאַנגען די צוואַנציג מינוט. חיימ'קען האָט זיך אויסגעוויזען — ער איז ערשט אַריינגעגאַנגען. ער האָט זיך יעדע מינוט געאיילט אַרויסצוגעהען, נאָר טאַקי ביי יעדער מינוט זיך געטראַכט: „נאָר אַ קוק אויף יענער קאַרטע, אויף דאָס בילד — און שוין!

עס האָט פון דרויסען אַ קלונג געטהון! די שילער האָבען זיך אָנגעהויבען אַריינשיטען. חיימ'קע איז אין אייליגניש אַרויסגעגאַנגען מיט'ן

חבר און, האַלב טויט האַלב לעבעדיג, האָט ער בעגעגנט אין קאָררידאָר דעם לעהרער.

חיימ׳קע געדיינקט ניט, ווי ער איז אויף דער גאַס אַרויסגעקומען. ער געדיינקט נור, ווי דער לעהרער איז געשטאַנען נאָהנט נעבען איהם, ער האָט מורא געהאַט די אויגען אויפצוהויבען, נאָר ער האָט איהם געפיהלט נעבען זיך, איבער זיך, ווי עפּיס אַ „שווערס", אַ „גרויסעס", אַ „הויכס". ער האָט עפּיס געפרעגט ביים חבר, יענער האָט איהם עפּיס געענטפערט — און ער איז זיך זיין וועגס געגאַנגען.

„למשל, טרייסט ער זיך, געהענדיג אויפ׳ן וועג, לערנען קאָן איך בעסער פון שכנא׳ן; די „שירה אויסוועניג קאָן ער ניט; די "רש"י" פון „עזי וזמרת" וועט ער ניט קאָנען; אַ שטיקיל גמרא אויסקנאַקען — אוודאי ניט; פונ׳ם „חשן ואפוד" ווייסט ער אוודאי ניט וועלכס פון הינטען וועלכס פון פאָרענט. איי דאָס איבעריגע, דאָרט וואָס ער לערנט, נו לערנט מען דאָך מיר ניט".

„נור דער הדר... די ביינק און טישען"...

אי, ווי ליכטיג און שען איז דאָרטען! ווי נוט איז דאָרטען דער לעהרער!

* * *

חיימ׳קען איז דאָס פערשפּעטיגען אָבגעגאַנגען בשלום. דער אַנגעגרייטער תירוץ איז געבליבען ריוח — ניט פערנוצט: דער רבי האָט איהם אפילו ניט איבערגעפרעגט. ער איז טרוד געווען מיט׳ן קערביל, וואָס חיימ׳קע האָט איהם געבראַכט, און מיט די חשבונות אויפ׳ן קאָפּ — וואָהין און ווי אַזוי ער דאַרף דאָס קערביל צובראָקלען — צו דעקען קליינע הובות און ס׳זאָל איהם אויך בלייבען עטליכע קאָפּיקעס.

מעהר האָט שוין חיימ׳קע ניט פערשפּעטיגט: ער האָט זיך געהיט פאַרביי צוגעהען די קינדערשול. ווען ער פלעגט זי פון וואייטענס דערזעהען, פלעגט איהם עפּיס ווי אַ שטאָך טהון אין הערציל, און פלעגט גיך אַנהויבען שפּאַנען, ווי ניכער דאָס אָרט איבערצוגעהען.

נאָר, ווי ער זאָל זי ניט אייסווייכען, האָט ער זי ניט געקענט פערגעסען; און אָפטמאָל פלעגט ער זיך פערטראַכטען וועגען איהר אויף גאַנצען שעה׳ן. ניט איינמאָל האָט איהם דער פאָטער אַוועקגעטריבען פון טיש פאַר זיין פערטראַכטען זיך; ניט איינמאָל איז דעם רבי׳נ׳ס האַנד אויף איהם שווער געפאַלען, ווען ער איז פערטיעפט געוועזען אין זיינע געדאַנקען, ער האָט אָבער ניט געקענט פערגעסען, וואָס ער האָט געזעהן און געהערט. —

„אַז מען קען ניט וואָס מ׳האָט פאַרגעבען, רעדט ער צו זיך אַליין ליגענדיג ביי נאַכט אויף זיין געלעגער, הייסט מען שטעלען זיך אין ווינקעל אויף די קניע".

„נו, און אַז מע וויל איהם ניט פאָלגען? וואָס האָט מען מורא צו האָבען? סיי ווי שלאָגט ער דאָך ניט!"

„מע מוז איהם אָבער פאָלגען: ער איז דאָך אַ פּריין! ער איז דאָך אַזאַ גרויסער, אַזאַ געזונדטער!"

„און אַזאַ גוטינקער!"

„אַז ניט קען ער נאָך אַרויסטרייבען, זאָגט שכנא, אַרויסטרייבען טאַקי עט אויף תמיד!"

„ווען אונזער רבי זאָל אונז אַרויסטרייבען, אַנזאָגען זהיר וזהיר, מע זאָל זיך ניט דערוועגען צו קומען?"

„מ׳האָט אַ שלעכטען ציפער — געהט מען איבער אַ יאָהר ניט אַריבער אַהין, וואו די גרויסע לערנען!"

„אונז לאָזט דער רבי ניט אַרויס, ביז מע נעמט אונז ניט אָב. „דאָרט, ביי די גרויסע דאַרף זיין נאָך שענערע ביינק, נאָך אַ גרעסערער לעהרער".

אַזוי פלעגט חיימ׳קע נאַכט ביי נאַכט, ליגענדיג אויף זיין בעטיל טראַכטען זיינע מחשבות, ביז ער איז אַנשלאָפען געוואָרען, און האָט געזעהן אין חלום פיעל פון זיינע האַלב־יאָהריגע רבי׳ס אַנגעטהון אין קויטיגע חשן ואפוד, שטעהען אין ווינקעליך אויף די קניע, און גרויסע, הויכע לעהרער אויף פאָלירטע ביינק קלינגען מיט גלאָקען; און די גלאָקען לאַכען, לאַכען, לאַכען!...

נאָר נאָך מעהר ווי אין דער היים פלעגט ער ליידען אין חדר פון זיינע מחשבות. דאָרט האָט ער זיך ניט געקענט אָבטרייבען פון זיי: דאָ פלעגט אויסוואַקסען פאַר זיינע אויגען דער לעהרער, דאָ דערמאַנט ער זיך באַלד אָן די שענע ביינק אין קלאַס, דאָ דערמאַנט ער זיך אין יענעם ברייטען גליטש, וואו מע פאַלט גליטשענדיג און מע גליטשט זיך פאַלענדיג, און וואו ס׳איז אַזוי פרעהליך, אַזוי פרעהליך...

און פונקט דעמאָלט, ווען יענע קינדער פלעגען איבערזאָגען דעם חומש און ער פלעגט זיך פערטראַכטען — דעמאָלט פונקט פערגלוסט זיך דעם רבי׳ן איהם פרעגען, „וואו איז עס", און דער רבי איז אויף קיין עסטראַדע ניט געזעסען, ער איז צו נאָהענט געשטאַנען אַזוי, אַז ער האָט איהם נור פון דער הויך געקאָנט אַראָבלאָזען אַ שווערע האַנד איבער׳ן פערטראַכטען קאָפּ.

עס פלעגט זיך איהם צומאָל וועלען בעגעגענען מיט שכנא׳ן, ער וואָלט איהם ווייזען, אַז ער, שכנא, חאָטש ער לערנט אויף אַ געפאָלירט בענקיל ביי אַ שענעם טיש — קען ער פאָרט ניט אפילו פאַר זיין נאָגיל; נאָר ווען ער פלעגט איהם בעגעגענען, פלעגט ער איהם גאָר ניט פרעגען; ער האָט פערטראַכט אַ מחשבה, פאַר וועלכער ער האָט זיך אַליין דערשראָקען:

„אפשר ביי יענע טישען, ביי יענעם לעהרער לערנט מען בעסער און פיעל מעהר".

„ער וועט מיך אָנהויבען פרעגען און פרעגען, און איך וועל גאָר ניט וויסען, כ׳ל פערשעמט ווערען.

ער האָט אָנגעהויבען פיהלען אַ שנאה צו שכנא׳ן, צו אַלע יענע שקצים און צו יענע קינדערשול; נאָר מיט דער שנאה אין איינעם האָט ער געפיהלט אַ מין דרך ארץ, אַ התבטלות פאַר שכנא׳ן, פאַר אַלע יענע שקצים און פאַר אַלעס, וואָס האָט אַ שייכות מיט יענעם הויף.

און מיט דערזעלבער מאָס האָט ער אָנגעהויבען פיהלען אַ האָס, אַ עקעל צו דעם, וואָס ער לערנט דאָ אין חדר; ער קען איצט אויך נאָך די פרשה „רשי" אויסוועניג, ער קנאַקט איצט אויך אויס דעם „וכי תימא" אין דער גמרא; נאָר אָהן חיות, אָהן דער פריהערדיגער שמחה; ער קנאַקט נור דערפאַר, ווייל ער האָט דאָס פיעל מאָל געחזר׳ט, און געחזר׳ט האָט ער ווייל דער רבי האָט געשלאָגען מע זאָל חזר׳ן; ווייל דער רבי האָט פאַר „זייגער ניין" די קינדער קיינמאָל ניט אָבגעלאָזט.

עס האָט איהם שטאַרק אָנגעהויבען „נמאס" ווערען דער חדר; נאָר צום גליק האָט׳ס איהם ווייט ניט אַוועקגעפיהרט. דער צופאַל האָט איהם צוגעבראַכט איין אינטערעס, מיט וואָס צו פערנעמען זיך דאָרט.

ווי דעם בעסטען יונגיל פונ׳ם חדר פלעגט איהם דער רבי אָפט מאָל איבערגעבען צו חזר׳ן די רש"י אָדער דעם חומש מיט די „גוים" פונ׳ם חדר. חיימ׳קע פלעגט דאָס תמיד מיט לוסט נעהמען אויף זיך; ער פלעגט מיט שטאָלץ הויבען דעם קולאַק איבער די „שווערע קעפּ", האָטש ער האָט איהם קיינמאָל ניט אַראָבגעלאָזט, ער פלעגט ליעב האָבען עסען זיך מיט זיי און שרייען: „גוים! אייזעלקעפּ".

יענם מאל אז דער רבי האט איהם איבערגעגעבען אזא שטיקיל ארבייט, איז איהם איינגעפאלען א געדאנק, פאר וועלכען ער וואלט זיך אליין געגעבען א קוש אין שטערן, ווען ער זאל'ס קענען:

דער פאטער האט איהם נעכטען געשענקט א פאריאהריג נאטיצביכיל, וואו האלב בלעטליך זענען נאך געוועזן ריין. "קינדער!—זאגט ער פרעהליך צו זיינע תלמידים, ווען דער רבי האט פערדרייכערט א דיקען ציגאר און ארויסגעגאנגען אין אזא וועג אריין, פון וואנען זיי האבען געוואוסט, אז פאר א שעה האט ער זיך נאך קיינמאל ניט אומגעקערט... "קינדער, ווייסט איהר וואס! איך וועל אייך אין דעם ביכיל יעדען אויף א בלעטיל פערשרייבען, ס'הייסט—דעם נאמען מיט דער פאמיליע; ווער ס'וועט פריהער און בעסער קענען די פרשה חומש, דעם וועל איך שרייבען: "דער בעסטער", איהר פערשטעהט? ווער ס'וועט ניט קענען, וועל איך איהם שרייבען—א נו ווי אזוי? "אייזעלקאפ"; אדער ניין... אנדערש. נו, לאז זיין "אייזעלקאפ!"

די קינדער איז נעפעלען דער פארשלאג: "היידא", האבען זיי א נעשריי נעטהון, האטש ניט אהן מורא און איבערטראכט: ס'האט זיך יעדען געוואלט זיין דער בעסטער, ס'האט זיך קיינעם ניט געוואלט הייסען "אייזעלקאפ".

"נו, היידא! האבען זיי אונגעדולדיג נעשריען: האסט שוין איינגעשריבען?"

שטעהט, זאגט חיימ'קע מיט א פעררייסען קעפיל: ניט אזוי דארף מען זיצען! לאזט מיך אהין, און גיט מיר דאס בענקיל!"

חיימ'קע האט זיך אויפגעשטעלט אויפ'ן בענקיל, אויסגעצויגען אין זיין גאנצער איינגעשרומפענער לענג, א ביסיל אבגערוקט פונ'ם טיש; די קינדער האט ער אויסגעזעצט א קעגען זיך; און די ארבייט האט אנגעהויבען געהן ערנסט. די קי דערליך האבען געקנייטשט די שטערענדליך, אויפמערקזאם צוגעהערט זיך צום קליינעם לעהרער; און עטליכע מינוטען זענען פערגאנגען—די פרשה איז פארטיג. אלע זענען ארויס די בעסטע. קיין אייזעלקאפ!

דער רבי איז נאך נישטא. "צו דער רש"י, קינדער!"

די רש"י איז אויך פארטיג געווארען, איידער דער רבי איז אריינגעקומען. חיימ'קען האט זיך אזוי גיך ניט געגלוסט אראבגעהען פון זיין הויכען ארט; ער איז געשטאנען אויסגעצויגען, און האט ארומגעזעהן זיין קליינעם קלאס.

אוז פונקט דעמאלט קומט דעם רבי'ן אויס צו עפענען די טיהר...

חיימ'קע איז געבליבען פערשטיינערט אויף זיין ארט; די קינדער זענען פערזינדיגט געזעסען איבער די חומש'ליך איינגעהויקערט, אין ערווארטונג די בייזע פערדיענטע שטראף.

"וואס איז דאס פאר שפיעלען זיך! שקצים!" טהוט דער רבי א געשריי: וואס איז דאס פאר א דראפען זיך אויף טיש און אויף ביינק!".

דער רבי האט פאר כעס מעהר ניט געקאנט רעדען, דאס איבריגע האט שוין גערעדט פאר א'הם זיין שווערע האנד.

דאך האט'ס די קינדער ניט איבערגעשלאגען אויף מארגען און איבערמארגען ווידער צו פיהרען זייער נייעס שפיעל, נאר—מיט מעהר פארזיכטיגקייט.

חיימ'קע האט געארבעט איבער זיין קליינעם זשורנאל: אט האט ער יעדען אויף א בעזונדער בלעטיל געשריבען, אט האט ער אלע גוטע און בעסטע א בעזונדער בלעטיל אבגעצייכענט און די אייזעלקעפ — א בעזונדערם; דאס שפיעל איז געגאנגען וואס בעסער; איין חסרון איז נור געוועזען, וואס ס'איז־קיין "אייזעלקאפ" ניט געוועזען; און יענס בלעטיל איז תמיד ליידיג געבליבען. עס זענען נור געוועזען גוטע און בעסערע און נאך בעסערע, וועלכע ער פלעגט בעצייכענען מיט "דריי" מיט "פיער" און מיט פינף; אויף פינפען איבריגענס, איז חיימ'קע זעהר קארג געוועזען: שווער האט מען ביי איהם ארויסגעבעטען א "פינף".

חיימ'קע האט אנגהויבען אויסטראכטען שטראפען, ווי א שטייגער: ווער ס'וועט האבען ווייניגער פון דריי זאל ניט טארען נעמען קיין טהייל אין אנדערע שפיעלען, מיט וועלכע זיי פלעגען זיך אמאל בגנבה פאר'ן רבין שפיעלען א. ד. ג. די שווערע קעפ האבען אנגעהויבען ווערען "נישט קשה'דיגע יונגליך". דאס האט פריהער פאר איטליכען בעמערקט דער רבי אליין, וועלכער האט אבער געפונען פאר נייטהיג צו פערלייקענען דאס פאר זיין "ארירה", זי זאל איהם ניט אברייסען פון די פינף גלעזער "א קראפ מיט מילך", וואס זי פלעגט איהם אלע פריה מארגען דערלאנגען, ווייך צו מאכען דארט אין דער אויסגעשריענער ברוסט.

איבריגענס פלעגען די שפיעלען ניט תמיד צוגעהן אזוי שטיל: עס פלעגט אפט צוגעהען מיט קריעג און אמאל מיט טרעהרען; ס'פלעגט זיך יעדען ווייזען, אז מ'האט איהם געשטעלט ווייניגער, ווי עס קומט איהם; חיימ'קען פלעגט זיך תמיד ווייזען אז מען בערויבט איהם; מע נארט ביי איהם אויס "פיערן" מיט "פינפען"; נאר צום סוף, אביסיל נאכגעלאזען און אביסיל זיך אויסגעבעטען ביי חיימ'קען, פלעגען ביידע צדדים בלייבען צופריעדען; קיינער אויף קיינעם זיך ניט בעקלאגט.

* * *

אויף איינמאל איז חיימ'קע אהיים געגאנגען אויפגעלעגט פונ'ם חדר: די קינדער האבען זיך ביסליכווייז איינגעוואהנט צו קוקען אויף איהם, ווי אויף א קליינעם רבי'ן; זיי האבען איהם, ניט נור ליעב געהאט, נאר אויך "דרך־ארץ" פאר איהם בעקומען; וועניגסטענס אזוי פיעל וויפיעל קינדער קענען דרך ארץ האבען פאר א קינד. ווי יונגליך פון איין חדר, פלעגט זיך נאך איינער אמאל ערלויבען אונטער צושטעלען חיימ'קען א פוס, איבערקערען אין שניי, אפילו צום מאל ברגז ווערען און ניט רעדען איינער מיט דעם אנדערען, ס'הייסט רעדען אויף לשון נסתר: "ער" און "לאז ער" — דערפאר אבער, ווי באלד חיימ'קע איז ארויף אויפ'ן—ביינקיל ווערען א רבי, איז—אויס "ברוגז", און "תלמידים" זענען געבליבען "תלמידים"; חיימ'קע האט געשאפט און זיי האבען געפאלגט.

יענעם טאג איז ער אהיים געגאנגען העכסט צופריעדען, ער האט היינט אויפגעטהון א סך נייעס: די מיינונגען פון זיין קליינעם זשורנאל האט ער געביטען אויף "אלף בית"; "אלף" האט געהייסען דער ערגסטער צייכען. פאר "אלף" איז געקומען—פונ'ם חדר אליין אהיים געהען; קיינער טאר איהם ניט ארונטערפיהרען. "בית" און "גימל" האבען אויך געהייסען שלעכטע צייכענס, האטש ניט אזוי הארט ווי "אלף'. "דלית" — מיטעלמעסיג; דערפאר אבער "הא" און "ואו" איז געוועזען "נישט קשה" און "גוט". "זין" אבער איז געוועזען—"בעסער קען שוין ניט זיין".

נאך מעהר צופריעדען איז ער געוועזען דערפון, וואס ס'האט איהם היינט ס'ערשטע מאל געלונגען איין תלמיד אין דער "אלף" אריינווארפען; און נאך וואס פאר א תלמיד! דער פלעגט איהם תמיד אויסברייגגען! די בעסטע צייכענס אויסחאפען!

נאר נאך א גרעסערע שמחה האט איהם געטראפען אין דער היים: זיין עלטערע שוועסטער דבורה איז צום מזל א כלה געווארען! ס'זענען

דאַ מהותנים אין שטוב, מע זיצט אַרום טיש יום־טוב׳דיג. קלמן שדכן קנייפּט איהם די באַקען. נעמט איהם פאַר׳ן אויער, שלעפּט איהם צו נעהנטער צו די מחותנים: „אַ, דאָס איז א שטיקיל סחורה! זאָגט ער לאַכענדיג: מיינט איהר—ער קען עפּיס?

און דער פאַטער הויבט אָן דערצעהלען זיינע שְבָחים האַלב שטיל, האַלב בְרֶמֶז, נאר ער הערט און פֿערשטעהט.

לערנט—קיין בייז אויג!... מיינט איהר גלאַט אַזוי?... ניין! זאָגט איין עַמוּד גמרא! היינט שרייבען, רעכענען — ווייס איך גאָר ניט, וואו ער האָט זיך אויסגעלערנט! אַט אַזוי פֿון זיך, און קען בעסער פֿון קינ־דער וואָס געהען יאָהרען צום שרייבער".

חיימ׳קע פֿערדרייסט דאָס קעפּיל און קוקט פֿערוואונדערט דעם פֿאַטער אין די אויגען: צי מיינט ער עס ערנסט?! ס׳ערשטע מאָל הערט ער אַז דער פֿאַטער איז צופֿריעדען פֿון איהם!

„נאַר אַ שייגאַץ, פֿאַלט קלמן שדכן אַריין, פֿון דער ערשטער האַנד! חיימ׳קע! זאָג מיר, אַ כלה ווילסטו? זאָג מיר! אַ שטייגער, ווען דער טאַטע זאָל דיר געבען נְדַן אַ קערביל אַ טאָג, די מאַמע—צוויי קערבליך אַ וואָך, דער מחותן—דריי קע־בליך אַ חודש, די מחותנת׳טע—הונדערט קערבליך—אַ יאָהר, וויפֿיעל וואָלסטו געהאַט אונטער פֿינף יאָהר, נאָכ־דעם וואָס וועסט מיר אַראָבגעבען הונדער קערבליך שדכנות?"

חוימ׳קע טהוט אַ קנייטש דעם שטערן, די שוואַרץ־עפּעליך הוי־בען אָן אַרום לויפֿען אין די אייגעליך. נאָך אַ פּאָר מינוטען שרייט ער אויס: „צוויי טויזענד, ניין הונדער פֿינף און צוואַנציג חוץ די עִבּוּר׳ען!"

– „בראַווא, מאַלאַדיעץ שרייט דער עוֹלם, קלמן קנייפּט איהם די באַקען, דער מחותן גלעט איהם איבערן קעפּיל, אפילו דער חתן נעמט איהם פאַר׳ן הענדטיל; די מוטער שטעהט פֿון ווייטען און שמעלצט פֿון פֿערגעניגען.

„זאָג־זשע מיר, חיימ׳קע! פֿרעגט איהם ווייטער קלמן שדכן: וואָס וועסטו טהון מיט אַזוי פֿיעל געלד?"

איבערצופֿריעדען פֿון דעם, וואָס דער גאַנצער עוֹלם פֿעראינטע־רעסירט זיך מיט איהם—איז חיימ׳קע רעדיוודיג געוואָרען. גלייך הויבט ער אויף דאָס קעפּיל נאָך אַ ווײלע טראַכטען און ענטפֿערט:

„פֿאַר דאָס געלד וואָלט איך מיר געקויפֿט אַ גרויסע שטוב מיט אַ גאַנץ גרויסען הויף... ווי אַ שטייגער... די קינדערשול... וואָלט געשטעלט דאָרט פֿאַליר֫טע טיש און בענק און... און גערופֿען אַהין אַ סך יונגליך... און... און וואָלט מיך אָנגעטהון ווי אַ פּריץ און... און וואָלט געוואָרען „מְלַמֵד"!"

דער פֿאַטער האָט זיך אַביסיל פֿערשעמט, די מוטער האָט אַ גע־מאַכטען נעניץ געטהון, קלמן שדכן האט זיך צולאַכט: „ניין, ס׳קומט דיר נאָך קיין כלה ניט! ווייסט נאָך ניט וואָס צו טהון מיט געלד".

מעהר ווי אַלע האָט זיך פֿערשעמט דער מחותן: ער האט געוואוסט, אַז דער שדוך איז דערפֿאַר שווער צוגעגאַנגען, ווייל שונאים האָבען דאַ דערצעהלט, אַז ער האָט אַ פְּסוּל אין דער מִשְפָּחָה: זיין פֿאַטער איז אַ געוועזענער „דַרְדְקֵי־מְלַמֵד"... נאַר קלמן האָט באַלד פֿערשמועסט דעם עוֹלם מיט אַ נייעס עִנְיָן...

יהודה שטיינבערג.

ציטונגען פֿון דער וואָך.

— (יודען אין בערדיטשעוו). „וואָהלין" ברענגט אַ אינטערעסאַנטע סטאַטיסטיקע פֿון די יודישע איינוואָהנער אין בערדיטשעוו פֿון פֿאָריגען (1900) יאָהר.

עס זענען געבאָרען געוואָרען 1798 נפשות (951 יונגליך און 847 מיידליך). געשטאָרבען 1010 נפשות (500 מענער און 510 פֿרויען). אַזוי ווי אין בערדיטשעוו רעכענט זיך 54 טויזענד יודישע איינוואָהנער קומט אויס אויף יעדע טויזענד 33,3 געבאָרענע און 18,75 געשטאָרבענע. ווען דער פּראָצענט פֿון געבאָרענע איז געוועהנליך, איז אָבער דערפֿאַר דער פּראָצענט פֿון די געשטאָר־בענע זעהר גרויס. די אורזאַכע דערפֿון איז גרינג צו פֿערשטעהן, ווייל דאָס מעהר יודען אין בערדיטשעוו לעבען אין גרויס אָרומקייט און אין נויט.

— (ווער איז ער?) אין „וואַרש׳ דניעוו" לייענען מיר אַז די טעג איז אין וואַרשאַ געשטאָרבען אויף דעם 73־טען יאָהר מיכאל פּריווליגג, איין אַלטער בוכהאַנדלער און ביבליאָטהעקער.

זיינע געשעפֿטען זענען ניט געוועזען גרויס נאָר זיין ביבליאָטהעק איז בעריהמט מיט דעם, וואָס זי עקזיסטירט זייט 50 יאָהר. זיין ביבליאָטהעקע איז געוועזען די ערשטע, וואו מען האָט געקאָנט געפֿונען רוסישע ביכער און זשור־נאַלען. ניט יעדער איז אים שטאַנד אויסצושרייבען ביכער און זשורנאַלען אָדער לעזען זיי און פֿאַר אַזוינע ניט רייכע מענשען האָט געדיענט זיין ביבליאָטהעקע. ער איז געוועזען דער איינציגער ביבליאָטהעקער אין וואַרשאַ, וואָס האָט ניט גענומען קיין „זאַלאָג" פֿאַר די ביכער. בכלל האָט ער פֿון אָנהויב אָן געגרינדעט זיין ביבליאָטהעקע פֿאַר ניט פֿערמעגליכע. אויסער רוסישע האָט זיך אין זיין בוכ־האַנדלונג געפֿונען ביכער אויך אויף אַנדערע שפּראַכען. דעם אַלטען פּריווליגג האָט מען שטענדיג געפֿונען אין ביבליאָטהעקע, וואו ער האָט זיין געשעפֿט גע־פֿיהרט אָהן „בילעטען" און אָהן „זאַלאָג", נאַר אַליין אויף דעם זכרון, ביי אַזאַ פֿיהרונג די ביבליאָטהעקע האָט ער נאַטירליך, ווינציגער מאַטעריאַלישען קאַפּיטאַל צוזאַמענגעקליבען, ווי אַנדערע האָבען ביי איהם אַנגעקליבען גייסטליכען קאַפּיטאַל...

מיר פֿון אונזער זייט קענען צוגעבען אַז מיכאל פּריווליגג איז געוועזען אַ יוד און אויסער ביכער אויף פֿערשיעדענע שפּראַכען האָט ער אויך פֿערקויפֿט סידורים מיט מחזורים און פֿיעל פֿון דער יודישער אינטעליגענ׳ן אין וואַרשאַ וואָס פֿלעגען ביי איהם פֿאַר ימים נוראים קויפֿען מחזורים, האָבען דעם 70 יעהרידיגען אַלטען בוכהאַנדלער גוט געקענט.

ווען מען דערצעהלט פֿון אַ יודען שלעכטס, וועט מען קיין מאָל ניט פֿערגעסען צו דערמאַנען אַז מען איז אַ יוד און איהם אַנרופֿען מיט דעם יודישען נאָמען און ווען — צו גוטען געפֿינט מען פֿאַר איבריג צו זאָגען אַז עס איז אַ יוד אפילו דאַן ווען מען געהט איבער אין דער אמת׳ער וועלט. דאָס איז איין אַלטע געשיכטע.

— (גראַף טאָלסטאָוי און די העברעאישע שפּראַכע) אין זשור־נאַל „רוסקי וועסטניק" דרוקט זיך בריעף פֿון נ. סטראַחאָוו. צו זיינעם אַ פֿריינד נ. דאַנילעווסקע, די בריעף געהערען צו די יאָהרען 1883—1882.

„ל. נ. טאָלסטאָי, שרייבט ה׳ סטראַחאָוו אין נאָיאַבער 1882 — פֿיהלט זיך זעהר גוט, ער האָט זיך געקויפֿט אַ הויז אין מאָסקווא, ער האָט זיך בערוהיגט און לערנט די העברעאישע שפּראַכע" א. ז. וו.

שפּעטער מיט עטליכע חדשים אין יולי 1883 שרייבט ער ווידער:

„ל. טאָלסטאָי (אפשר האָט איהר געהערט?) האָט זיך איבערן ווינטער אויסגעלערנט העברעאיש און דאָס העלפֿט איהם צו פֿערשטעהן דעם תנ״ך, מיט וועלכען ער פֿערנעמט זיך איצטער איבערהויפּט".

ליטעראַרישע נייעס.

דען 1/1 אַפּריל 1901 ווערט 25 יאָהר זינט עס איז אַרויס אין דער העברעאישער ליטעראַטור דאָס ערשטע ווערק פֿון דעם בעַ־וואוסטען העברעאישען שריפֿטשטעלער אַל. שׁוּלְמַאַן („ממקור ישראל".) אויסער די פֿיעלע אַרטיקלען און ביכער וואָס ה. שולמאַן האָט געשריבען און אַרויסגעגעבען אין לשון הקודש, דורך וועלכע ער האָט זיך געמאַכט אַ נאָמען אין דער ליטעראַטור, האָט ער פֿאַר אונזער יודישער (זשאַרגאָנישער) וועלט זעהר אַ גרויסען ווערטה אַלס ערשטער היסטאָריקער פֿון דער יודיש־דייטשער ליטעראַטור. דער אָנהויב פֿונם דאָזיגען זעהר ווערטהען בוך איז אָבגעדרוקט אין דער „יודישער פֿאָלקסביבליאָטהעק" (אַרויסגעגעבען פֿון שלום עליכם) 1889 יאָהר. די ליבהאָבער פֿון דער העברעאישער שפּראַך אין קיעוו גרייטען זיך צו פֿייערען דעם דאָזיגע יובילייי דעם 1 אַפּריל, זאָנטאַג כ״ה ניסן, אונטער פּרעזידיום פֿון הערן א. צייטלין (קיעוו, ווערכנע־דנעפּראָוו־סקאַיאַ 47).

Verlag „Achiasaf". Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdruckerei Josef Fischer Krakau.